

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Anna-Leena Lantela

Velkajärjestelyn esteet ja painavat syyt

Liiketalous
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Anna-Leena Lantela
Opinnäytetyön nimi	Velkajärjestelyn esteet ja painavat syyt
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	53
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Yksityishenkilön ylivelkaantumistilanne voidaan ratkaista velkajärjestelyä apuna käyttäen. Pääsy velkajärjestelyn piiriin ei kuitenkaan ole täysin ehdoton. Näillä esteillä pyritään varmistamaan se, että velkajärjestelyä ei käytetä väärin esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa velallinen velkaantuu jatkuvasti velkajärjestelyä silmällä pitäen.

Velkajärjestely voidaan kuitenkin myöntää esteestä huolimatta, jos siihen on olemassa painava syy. Nämä painavat syyt eivät ole yksiselitteisesti ilmaistuna velkajärjestelylaissa, ja siksi kaikki käräjäoikeuteen tulevat velkajärjestelyhakemukset tarkastellaankin aina tapauskohtaisesti. Laissa on kuitenkin eritelty tietynlaisia pääpiirteitä näille painaville syille, joita ovat esimerkiksi velkaantumisesta kulu-
nut aika, velkajärjestelyn merkitys velalliselle ja velkojalle sekä velallisen toimet velkojensa maksamiseksi.

Tutkimuksessani perehdyn velkajärjestelyn esteisiin, ja avaan niiden sisältöä sekä tarkoituspäitä. Toiseksi paneudun myös laissa annettuihin painaviin syihin ja pyrin myös avaamaan ja selittämään tarkemmin näitä. Lopputuloksen tulisi olla helpposti ymmärrettävä ja selittävä ”ohjekirjanen”, jota esimerkiksi velalliset sekä talous- ja velkaneuvojat voisivat käyttää.

Opinnäytetyössä on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja se on toteutettu kirjoituspöytätyönä. Tutkimusaineistona on käytetty ajantasaista lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä tuomioistuinten tapauksia liittyen velkajärjestelyyn ja sen myöntämiseen.

ABSTRACT

Author	Anna-Leena Lantela
Title	Obstacles to Debt Restructuring and Weighty Reasons
Year	2016
Language	Finnish
Pages	53
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

An individual over-indebtedness situation can be solved by the help of debt restructuring. However, access to debt restructuring is not completely unconditional. These obstacles are designed to ensure that debt restructuring will not be misused, for example, in situations where the debtor continuously falls into debt with debt restructuring in mind.

Debt restructuring can be granted despite an obstacle, if there is a weighty reason or reasons. These weighty reasons are not clearly expressed in the Act on the Adjustment of Debts of a Private Individual, and therefore all debt restructuring applications will be examined case by case in a District Court. The law has, however, identified certain types of main features of these weighty reasons, such as indebtedness, the elapsed time, the significance of the debt restructuring to the debtor and the creditor as well as the debtor's steps of paying the debt to the creditor.

In the research, I examined the debt restructuring obstacles and opened their meanings and objectives. Second, I examined weighty reasons and explained them in more detail. The result should be an easy to understand and explanatory "instruction booklet", which, for example, debtors, as well as financial and debt counselors could use.

In the work were used legislation, legal literature and court cases related to debt restructuring and granting it were used as sources.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
1.1	Yleistä	8
1.2	Taustatietoja tutkimusaiheeseen	8
1.3	Keskeiset käsitteet ja lyhenteet	9
2	TALOUS- JA VELKANEUVONTA	11
2.1	Yleiset asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet	11
2.1.1	Tulojen ja varojen käyttäminen velkojen suoritukseksi	11
2.1.2	Velallisen tietojenanto velvollisuus	12
2.1.3	Velallisen myötävaikutusvelvollisuus	12
3	VELKAJÄRJESTELYN KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUDESSA	14
3.1	Velkajärjestelyhakemus	15
3.2	Selvittäjän määrääminen sekä tehtävät	16
3.3	Aloittamispäätös	20
3.4	Maksuohjelman vahvistaminen	21
3.5	Velkajärjestelyn epääminen	21
3.6	Maksuohjelman raukeaminen	22
4	EDELLYTYKSET VELKAJÄRJESTELYLLE	23
4.1	Maksukyky	23
4.2	Sosiaalinen suorituseste	24
4.2.1	Sairaus ja työkyvyttömyys	24
4.2.2	Työttömyys	24
4.2.3	Muu olosuhteiden muutos	25
4.3	Painavat perusteet	25
5	ESTEET VELKAJÄRJESTELYLLE	26
5.1	Rikosperusteinen velka	26
5.2	Rikosepäily	28
5.3	Törkeä menettely elinkeinotoiminnassa	29

5.4	Taloudellisen aseman tahallinen heikentäminen	31
5.5	Vilpillinen menettely ulosottomenettelyssä	33
5.6	Tietojen salailu, pakoilu, harhaanjohtaminen, väärät tiedot velkojille ...	35
5.7	Ilmeisen piittaamaton velkaantuminen	36
5.8	Velvollisuuksien laiminlyönti	39
5.9	Perusteltu syy olettaa maksuohjelman noudattamattomuutta	41
5.10	Aikaisemmin vahvistettu maksuohjelma	42
5.11	Velkojen järjesteleminen kokonaisuutena kohtuuton	42
6	VELKAJÄRJESTELYN MYÖNTÄMINEN PAINAVISTA SYISTÄ	44
6.1	Velkaantumisesta kulunut aika	44
6.2	Velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut olosuhteet	45
6.3	Velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta.....	47
7	YHTEENVETO	50
	LÄHTEET	52

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Yksityishenkilön velkajärjestelyn kulku pääpiirteittäin.....	14
---	----

1 JOHDANTO

Suoritin harjoitteluni talous- ja velkaneuvonnassa, mistä sain myös idean tähän opinnäytetyön aiheeseen. Työskennellessäni asiakkaiden kanssa huomasin, että heillä oli usein hyvin erilaiset velkaantumistaustat. Monilla oli hirvittävät määrät ns. pikavippejä, joihin vielä kymmenen vuotta sitten tuomioistuimet suhtautuivat hyvin negatiivisesti, ja tällaisen tapauksen oli hankala saada velkajärjestelyä. Toisilla hakijoilla taas saattoi olla jo toinen velkajärjestelyhakemus meneillään. Kiinnostuin siitä, miten velkajärjestelylaissa ratkaistaan se, saako hakija velkajärjestelyä vai ei.

Aihe on sinänsä merkittävä, koska yhä useammat suomalaiset, erityisesti nuoret, velkaantuvat. Uskon, että kovinkaan moni ensikertaa velkaantuva ei tiedä paljoakaan velkajärjestelylaista tai velkajärjestelyn edellytyksistä, esteistä tai painavista syistä. Ne ovat kuitenkin tärkeitä heidän kannaltaan. Usein velkaantumistilanne on hakijalle ja tämän perheelle hyvin raskasta. Talous- ja velkaneuvontaan hakeudutaankin joskus sellaisessa tilanteessa, että henkinen jaksaminen on loppuillaan. Siksi heidän tulisi saada tietoa, joka on helposti ymmärrettävissä ja luettavissa.

Velkajärjestelylakiin on lisätty kohta ”esteet” lähinnä sen vuoksi, että velkajärjestelyn piiristä voitaisiin sulkea pois sellaiset ihmiset jotka yrittävät käyttää velkajärjestelyä yhteiskunnan tai maksumoraalin kannalta epäilyttävästi. Näiden esteiden tavoite on siis estää se ilmiö, joka aiheuttaisi ihmisissä yleistä maksumoraalin heikkenemistä. Samalla velkajärjestelylakiin on kuitenkin lisätty painavat syyt, jotka ovat puoltamassa velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta. Näiden painavien syiden avulla tuomioistuimet voivat ottaa huomioon tapausten ja asiakkaiden hyvin erilaiset yksilölliset piirteet.

Tutkimusongelmana työssäni on tutkia, mitkä ovat esteet velkajärjestelylle, ja millaisia ovat velkajärjestelylaissa määritellyt painavat syyt, joiden olemassaolosta huolimatta asiakkaalle voidaan velkajärjestely myöntää. Tutkimuksessani käytän kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, ja se on toteutettu kirjoituspöytätyönä. Tutkimusaineistona on käytetty ajantasaista lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta se-

kä tuomioistuinten tapauksia liittyen velkajärjestelyyn, sen esteisiin sekä velkajärjestelyn myöntämiseen esteestä huolimatta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda kattavasti ja selkeästi esille nämä esteet ja painavat syyt. Sen pohjalta asiakkaat voisivat pohtia omaa tilannettaan ja löytää niitä tekijöitä, jotka voivat helpottaa heidän pääsyään velkajärjestelyn piiriin. Opinnäytetyö voisi olla myös ammatillisessa käytössä esimerkiksi talous- ja velkaneuvojilla.

1.1 Yleistä

Velkajärjestelylaki tuli voimaan 8.2.1993. Lain alkuperäisenä tarkoituksena oli auttaa 1990-luvun lamassa velkaantuneita ihmisiä. Tällöin massatyöttömyyden ja talouslaman vuoksi useat ihmiset jäivät ilman töitä ja joutuivat vastaamaan antamistaan takauksista muiden ihmisten lainoihin ja heidän omat lainansa jäivät maksamatta. Myös yrittäjille lankesi suuria maksuvaikeuksia. Yksityishenkilön velkajärjestelylain tarkoituksena oli siis auttaa näitä henkilöitä pääsemään takaisin velattomaan alkuun. Vaikka nämä laman jälkeiset maksuvaikeudet on ratkaistu, katsottiin että tarvetta tällaiselle järjestelylle olisi vielä jatkossakin. Vuoden 2013 loppuun mennessä käräjäoikeuteen olikin jätetty jo yli 112 000 hakemusta.

Keskeisin velkajärjestelylain muutos tuli voimaan tammikuussa 2015. Silloin yksityistä elinkeinotoimintaa harjoittava henkilö pystyi ratkaisemaan velkaongelmiin yksityishenkilön velkajärjestelyn puitteissa. Ennen elinkeinonharjoittajan tuli joko lopettaa yritystoimintansa tai harkita yrityssaneerausta. Velkajärjestely tarjoaa pienyrittäjille kevyemmän ja edullisemmän tavan käsitellä maksuvaikeuksiaan kuin mitä yrityssaneeraus olisi. (HE 83/2014)

1.2 Taustatietoja tutkimusaiheeseen

Kotitalouksien velkaantuminen on nousevassa tahdissa. Velkaantumisaste oli vuoden 2015 lopussa 124,5 %, mikä tarkoitti 3%: kasvua edellisestä vuodesta. Suomessa talouksien velkaantuminen on suhteessa kuitenkin alin muihin pohjoismaihin verrattuna. Koko Euroopassa velkaantumisaste on ollut tasaisessa nousussa, ja Suomen velkaantumisaste on ollut tälläkin tasolla keskitasoa. (Tilastokeskus, 2016)

Nykyään velkajärjestelyä ei enää haeta määrällisesti suurissa veloissa. Velallisten velat koostuvat nykyään useimmiten kulutusluotoista, jotka ovat jääneet maksamatta pienten tulojen vuoksi. Yritystoiminnassa velkaantuneiden velkataakka oli taas selvästi raskaampi kuin muilla. Ennen velkaantuneiden maksuvaikeudet saattoivat olla kymmenien vuosien ajalta, kun taas nykyään maksuvaikeudet ovat keskimäärin vain viideltä vuodelta. (HE 83/2014)

Talous -ja velkaneuvonnan asiakkaista tehdyn tutkimuksen mukaan asiakaskunnasta niukasti enemmistö on miehiä. Ikäluokaltaan enemmistön taas muodosti 35-54-vuotiaat. (HE 83/2014)

Nykyään maksuongelmien syyt eivät niinkään ole enää yritys-, takaus tai asunto-velat ja niistä seuranneet velkaongelmat, vaan maksuongelmien syyksi voidaan nähdä taitamattomuus taloudenhallinnassa. Tällaisesta kielii esimerkiksi se, jos pikavippejä on paljon, vuokrat maksamatta jne. Nyt yli 40% asiakkaista velkajärjestelylle oli este, mikä yleisimmin oli ”ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen”. Tämä johtui juuri siitä syystä, että velallisen maksuongelmat koostuivat lähinnä vipeistä, kulutusluotoista ja maksamattomista laskuista. (HE 83/2014)

1.3 Keskeiset käsitteet ja lyhenteet

Välttämättömät elinkustannukset = Välttämättömillä elinkustannuksilla tarkoitetaan sellaisia kustannuksia, joita velallinen joutuu maksaman turvatakseen itselleen ja perheelleen turvallisen sekä elinkelvollisen elinympäristön. Tällaisiksi kustannuksiksi lasketaan esimerkiksi asumismenot, lapsen päivähoitomenot jne. Muita välttämättömiä elinkustannuksia ovat esimerkiksi velallisen ruokamenot, normaaliksi katsotut vaatteisiin menevät kustannukset, kodin puhtauden ylläpitoon menevät kulut jne. Näitä menoja varten on olemassa kiinteä summa, joka on määriteltä erikseen VJL:n 4 §. Summa on eri esimerkiksi yksinhuoltajille kuin yhdessä asuville. (Finlex, 2016)

Maksukyvyttömyys = Henkilön tulot eivät riitä kattamaan menoja. Maksukyvyttömyydestä puhutaan, kun tilanne on pitkittynyt, kyse ei siis ole sellaisesta tilanteesta jossa henkilön kyky maksaa laskuja tai muita luottoja on hetkellisesti ongelmis-

sa. Jotta maksukyvyttömyydestä voidaan puhua, täytyy tilanteen olla jatkunut jo pidempään eikä mahdollisuuksia parantaa maksukykyä näy lähitulevaisuudessa-kaan. (Koskelo, Lehtimäki. 1997. s.37) Älä käytä = merkkiä

Perusturvaan kuuluva omaisuus = Omaisuutta jota voidaan vain erityistilanteissa muuttaa rahaksi velkajärjestelyssä. Tällaista omaisuutta on esimerkiksi henkilön omistusasunto jota hän tai hänen muu perheensä käyttää asumiseen, kohtuullisissa mittoissa hänen ja perheen asuinirtaimisto sekä muut henkilökohtaiset tavarat sekä sellaiset tavarat tai työkalut, joita henkilö tarvitsee työssään ja näin ollen tarpeellisia toimeentulon turvaamiseksi. Muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuus tilitetään velkojille. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, 54-55) korjaa kaikki lähteet näin

Etuoikeutettu elatusapuvelka Velallinen on velvollinen maksamaan elatusapuvellkaa, jos se on erääntynyt edellisen vuoden aikana ennen velkajärjestelyn aloittamista. Tällaiseksi etuoikeutetuksi elatusapuvellaksi ei kuitenkaan lasketa elatusukea koskevaa takaisinperintää eikä sellaista lapselle kuuluvaa vahingonkorvauslain mukaista korvausta joka on erääntynyt viimeisen vuoden aikana velkajärjestelyn alkamisesta. (Uitto, 2010. s, 114)

Esteellisyys=Tällä tarkoitetaan sellaista tilannetta, missä esimerkiksi selvittäjä on henkilökohtaisessa ja/tai työ- tai muunlaisessa sopimussuhteessa joko velkojiin tai velalliseen. Tällaisen tilanteen katsotaan vaarantavan selvittäjän riippumattomuuden ja tasapuolisuuden ja siksi tällaista henkilöä ei voida määrätä selvittäjäksi. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 374)

Täysivaltainen henkilö= Henkilö joka on täyttänyt 18 vuotta eikä ole holhouksenalainen.

VJL = velkajärjestely laki

KKO = korkein oikeus

HO = hovioikeus

2 TALOUS- JA VELKANEUVONTA

Yleisesti ottaen talous- ja velkaneuvonta on maksuton palvelu kaikille Suomessa asuville henkilöille. Se on lakisääteinen palvelu, jota kunnat tarjoavat yhdessä hallintoviraston kanssa. Kunnat ovat voineet myös ostaa talous- ja velkaneuvonnan palvelut toiselta lähikunnalta. (Kilpailu- ja kuluttajavirasto, 2014) Yleinen talous- ja velkaneuvonnan ohjaus, valvonta ja johto kuuluvat kuitenkin kilpailu- ja kuluttajavirastolle. Aluehallintovirasto on vastuussa siitä, että sen hallintoalueella on tarpeeksi käytössä talous- ja velkaneuvonnan palveluita. (Finlex, 2016) Suomessa talous- ja velkaneuvonnan palveluihin hakeutui yhteensä 16 243 uutta asiakasta vuoden 2015 aikana. (KKV, 2015)

Velkaneuvonnan tehtävänä on auttaa asiakasta yleisesti taloutensa suunnittelussa sekä antaa tietoa siitä, miten ongelmissa olevaa taloutta hoidetaan. Talous- ja velkaneuvojan tehtäviin kuuluu asiakkaan yleisen tilanteen kartoittaminen (mm. kokonaisvelkatilanne) ja tarvittaessa sovintojen ja maksusuunnitelmien tekeminen yhteistyössä velkojen kanssa. Velkaneuvonta auttaa asiakasta myös yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevassa laissa annettujen asiakirjojen laatimisessa ja tarvittaessa velkaneuvonnan henkilökunta ohjaa asiakkaan kääntymään oikeudellisen avun puoleen. (Finlex, 2016)

2.1 Yleiset asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet

Talous- ja velkaneuvontaan hakeutuvalla on myös joitain velvollisuuksia sekä oikeuksia, joita hänen tulee noudattaa järjestelyn aikana. Nämä velvollisuudet ovat sitovia ja niiden laiminlyönti voi olla myös syynä asiakkaan velkajärjestelyn epämiselle.

2.1.1 Tulojen ja varojen käyttäminen velkojen suorituksiksi

Velallinen on velvollinen käyttämään välttämättömien kulujen jälkeen jäävät varansa velkojen maksamiseen. Kaikki sellainen omaisuus ja tulot joka on muutettavissa rahaksi, myydään ja tilitetään velkojille velkajärjestelyn alkaessa. Poikkeuksena on kuitenkin sellainen omaisuus, joka on velallisen perusturvaan kuuluvaa

sekä se osa tuloista joka lasketaan velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin meneväksi. Välttämättömien elinkustannuksien lisäksi velallisen ei tarvitse maksaa tuloista sitä osaa, jolla hän maksaa hänelle kuuluvia elatusvelvollisuuksia. (Finlex 2016)

2.1.2 Velallisen tietojenanto velvollisuus

Velallinen on velvollinen ilmoittamaan kaikki tärkeät taloudellista asemaansa koskevat tiedot velkojille, tuomioistuimelle sekä selvittäjälle, jos sellainen on määrätty. Jos velallinen on hakeutunut velkaneuvonnan pariin, tulee hänen myös ilmoittaa velkaneuvojalle kaikki tärkeät taloudellista asemaa koskevat tiedot koska hän on vastuussa antamistaan tiedoista. Velallisen ei tule antaa vääriä tai harhaan johtavia tietoja kenellekään osapuolista. (Uitto, 2016. s, 21)

2.1.3 Velallisen myötävaikutusvelvollisuus

Velallisen velvollisuutena on, että hän pyrkii kaikilla mahdollisilla keinoilla myötävaikuttaman asian joustavaa käsittelyä sekä toimimaan niin, että velkojien edut on otettu huomioon. Tahallinen taloudellisen tilanteen heikentäminen voi useissa tapauksissa johtaa velkajärjestelyn epäämiseen. Ennen velkajärjestelyn alkamista velallinen on voinut käyttää varojaan vain sellaisiin menoihin, joita velallinen on ollut velvollinen maksamaan sekä normaaleihin elinmenoihin, kuten asumiskustannuksiin jne. Sellaisilla veloilla joita velallinen on velvollinen maksamaan, tarkoitetaan esimerkiksi erääntyneitä maksamattomia laskuja sekä ennen velkajärjestelyä otettuja velkoja. Velkajärjestelyn alettua seuraa kuitenkin maksukielto, joka koskee kaikkia velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 90)

Velalliseen kohdistuvat rajoittavat toimet alkavat jo siitä, kun velkajärjestelyhakemus saapuu tuomioistuimeen. Sen jälkeen velallinen ei saa enää käyttää varojaan muuhun kuin sellaiseen, jota hän tarvitsee itsensä tai perheensä peruselämissen turvaamiseen. Tällaisia kuluja voivat olla esimerkiksi asuinvuokrat tai sähkölaskut. Kulut eivät saa kuitenkaan olla enempää kuin on velkajärjestelyssä katsottu olevan hyväksyttävää. VJL 4 § määrittellään ne rahasumat, jotka ovat katsottu

olevan kohtuullisia elinkustannuksia kuukausittain. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 90)

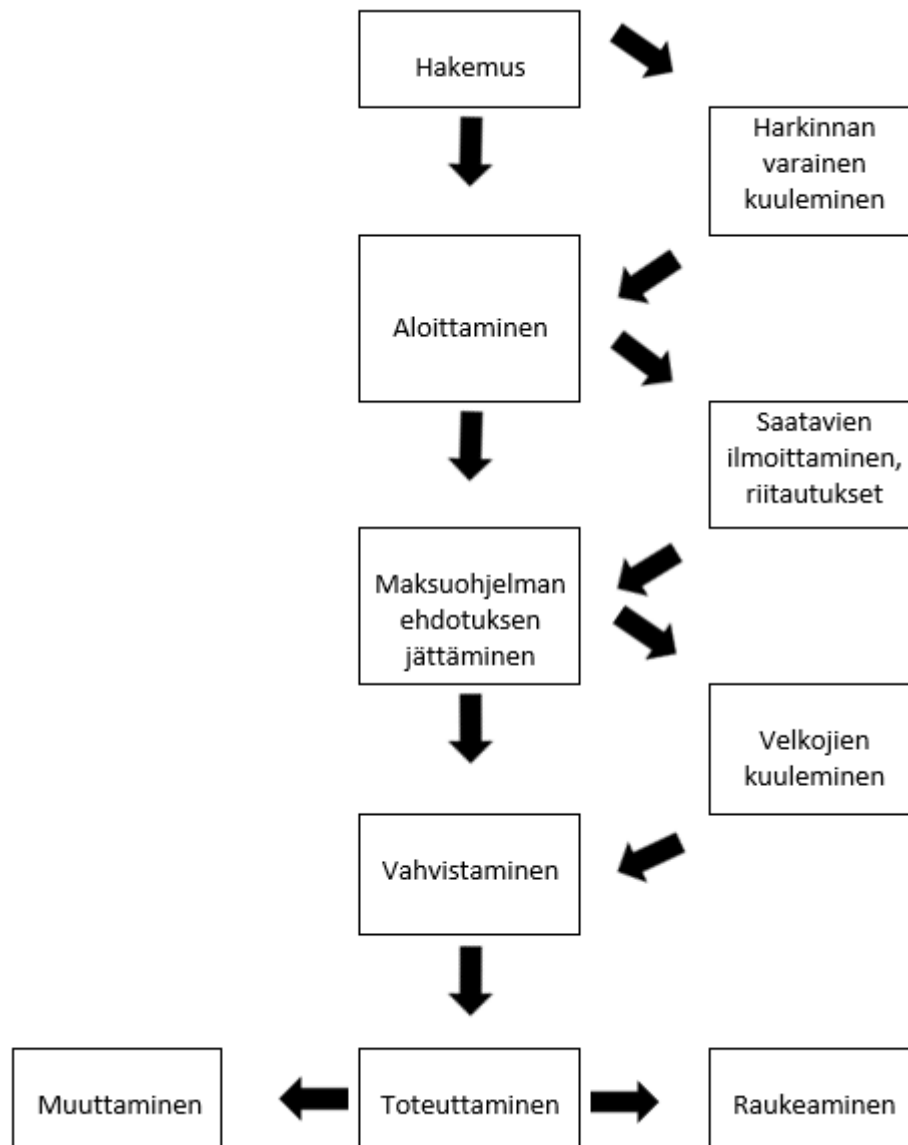
Velallisella on myös myötävaikuttamisen velvollisuuden nojalla velvollisuus ylläpitää omaa maksukykyänsä sekä pyrkiä parantamaan sitä mahdollisuuksien mukaan. Tällaisia toimenpiteitä oman maksukykyänsä parantamiseksi velalliselta odotetaan kuitenkin vain siltä osin kuin on kohtuullista. Esimerkiksi työpaikan menettäminen jostakin muusta syystä kuin velallisen irtisanoutumisesta, ei voida katsoa rikkovan myötävaikuttamisvelvollisuutta. Toisaalta taas velallisen tulee pyrkiä parantamaan tulojansa parhaansa mukaan, eikä velallinen pysty lisäämään päivittäisiä menojaan ilman hyväksyttävää syytä. (Uitto, 2016. s, 78)

Velkajärjestelyn alettua velallinen on velvollinen maksamaan maksuohjelman mukaiset maksut ajallaan ja oikeilla summilla. Tämän jälkeen velallinen ei saa tehdä uutta velkaa kuin erittäin painavista syistä, joita voisivat olla esimerkiksi välttämättömät elintarvikkeet tai vuokran maksaminen. Vastakohtana on taas se, että jos velallisen maksukyky on riittävä ja maksut jäävät maksamatta, sen katsotaan olevan myötävaikuttamisen laiminlyömistä ja velkajärjestely voidaan evätä. (HE 180/1996)

Myötävaikutusvelvollisuuden rikkomisesta seuraa velkajärjestelyn epääminen. On huomioitavaa, että velallisen myötävaikutusvelvollisuus ei sijoitu vain velkajärjestelyn hakemisvaiheeseen, vaan se jatkuu myös maksuohjelman aikana. Jos velallinen rikkoo myötävaikutusvelvollisuuttaan maksuohjelman aikana, maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan kokonaan. (HE 180/1996)

3 VELKAJÄRJESTELYN KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEU- DESSA

Alla olevassa kaaviossa on esitelty velkajärjestelyhakemuksen pääpiirteistä kul-
kemista tuomioistuimen käsittelyssä. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999)

Kuvio 1. Yksityishenkilön velkajärjestelyn kulku pääpiirteittäin.

3.1 Velkajärjestelyhakemus

Usein velallinen täyttää velkajärjestelyhakemuksen yhdessä talous- ja velkaneuvojan kanssa, vaikka kuka tahansa voi täyttää kyseisen hakemuksen ja toimittaa sen tuomioistuimeen. Syynä on se, että hakemuksen täyttäminen ei ole aina täysin yksinkertaista, varsinkaan jos velallisen velkatilanne on erityisen monimutkainen. Jos velallinen täyttää hakemuksen itse, voi hakemus helposti jäädä vajavaiseksi ja näin ollen vaikuttaa hakemuksen käsittelyyn käräjäoikeudessa siten, että velalliselta joudutaan jatkuvasti pyytämään täydentäviä tietoja. Näin ollen prosessi venyy.

Hakemuksessa velallisen tulee selvittää pääpiirteisesti kaikki, mikä on vaikuttanut velallisen taloudelliseen tilanteeseen, vaikuttaa tällä hetkellä sekä mitä sellaista tulevaisuudessa saattaa tapahtua joka vaikuttaa velallisen rahatilanteeseen. Hakemuksen tarkoitus on tuoda käräjäoikeuden tietoon kaikki ne tiedot, jotka ovat velkajärjestelyn kannalta merkityksellisiä. Hakemuksen sisältö voidaan jakaa neljään eri kategoriaan. (Uitto, 2016. s, 96)

Ensimmäisenä on velallisen *nykyinen taloudellinen tilanne*. Hakijan tulee ilmoittaa hänen sekä mahdollisen puolison ajantasaiset tulot sekä menot, ja hakemuksessa tulee esiintyä myös se osa, joka talouden ylläpidosta kuuluu hänelle. Jos hakija on avoliitossa, yhteiset kustannukset menevät puoliksi mutta avioliitossa kustannuksien summa jakautuu nettotulojen mukaisessa suhteessa. Hakijan tulee hakemuksessa ilmoittaa myös kaikki merkittävä varallisuus, kuten esimerkiksi kiinteistöt ja myös omistuksessa olevat kulkuneuvot jne. Hakemukseen kootaan myös lista kaikista veloista ja vastuista, joita hakijalla on. Tähän tulee hakijan ilmoittaa myös mahdolliset kanssavelalliset, takaajat sekä vakuudenasettajat. Lisäksi hakemuksessa ilmoitetaan, onko esimerkiksi opiskelija, eläkeläinen jne.

Hakijan tulee ilmoittaa hakemuksessaan *omaa taustaansa*, esimerkiksi edelliset merkittävät työsuhteet viimeiseltä viideltä vuodelta, mikä koulutus on taustalla, sekä liittää hakemukseen ns. velkaantumishistoria. Siinä velallinen voi tuoda ilmi kaikki ne tekijät jotka ovat aiheuttaneet velkaantumista, miten on ajatellut selvittää

ottamistaan luotoista, mitkä ovat vaikeuttaneet takaisin maksua ja miten velkajärjestely edesauttaisi velallisen tilannetta. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 99)

Hakemuksessa hakijan tulee myös ilmoittaa kaikki *mahdolliset muutokset*, jotka vaikuttavat maksukykyyn tulevaisuudessa. Tällaisia muutoksia voisivat olla esimerkiksi lapsen lapsituen loppuminen 17 ikävuoden jälkeen. Hakemuksella pyritään myös selvittämään se, että mitään esteitä velkajärjestelylle ei ole ja tarvittaessa antamaan vastaväitteitä mahdollisesti velkojen esille tuomille esteperusteille.

Kun hakemus lähetetään käräjäoikeuteen, pitää hakijan liittää hakemukseen mukaan tositteet esimerkiksi tuloista, mahdollisista menoista kuten kopio sähkölaskuista jne. Myös ne asiat joita ei erikseen kysytty hakemuksessa, mutta vaikuttavat hakijan rahatilanteessa, voidaan ilmoittaa liitteenä. Tällaisia ovat esimerkiksi sairaaloiden epikriisit jne. joiden avulla pystytään todentaa sairauksia tai normaalia suurempia sairaanhoito -tai lääkekustannuksia. (Uitto, 2016. s, 97)

3.2 Selvittäjän määrääminen sekä tehtävät

Jos velallisen rahatilanne on erittäin epäselvä, silloin yleensä pyritään määräämään asiaan selvittäjä. Epäselvyyttä voi lisätä esimerkiksi se, että velallisella on velkoja lukumäärällisesti paljon, tai niihin sisältyy tavallisia sekä vakuusvelkoja tai velallisella on omistusasunto tai harjoittaa elinkeinotoimintaa. (Uitto, 2016. s, 222)

Selvittäjä voidaan määrätä joko tuomioistuimen, velallisen tai velkojan aloitteesta ja yleensä selvittäjä määrätään velkajärjestelyn aloittamisesta päätettäessä mutta tarvittaessa kukin osapuoli voi pyytää selvittäjän määräämistä myös myöhemmässä vaiheessa. Syitä miksi selvittäjä voidaan määrätä myöhemminkin, ovat esimerkiksi velallisen vajavaisesti täytetty velkajärjestely hakemus tai jokin hakemuksessa ilmennyt seikka, kuten esimerkiksi asunnon rahaksimuuton tarve. (Uitto, 2016. s, 222)

Selvittäjältä edellytetään täysivaltaisuutta sekä tehtävän edellyttämää kykyä, taitoa sekä kokemusta. Selvittäjältä vaaditaan myös rehellisyyttä, eikä tule olla mitään

sellaista mikä voisi olla syynä epäillä selvittäjän tunnollisuuttaan tai tapaansa hoitaa tehtäviä. Selvittäjänä voi toimia myös talous- ja velkaneuvoja, mutta erittäin vaikeissa oikeudellisissa kysymyksissä tehtävä saattaa vaatia erityistä oikeudellista asiantuntemusta. (Uitto, 2016. s, 223)

Selvittäjää ei voida määrätä tehtävään ilman hänen antamaansa suostumusta. Selvittäjä voi olla myös esteellinen saamaansa toimeksiantoon. Esteelliseksi selvittäjä tulee, jos hänellä on esimerkiksi henkilökohtainen suhde velkojaan tai velalliseen. Tällaista esteellistä henkilöä ei voida määrätä tehtävään. Jos tuomioistuimeen tehdään useampi ehdotus selvittäjästä, voivat he tuomioistuimessa määrätä heidän mielestään parhaiten sopivan. (Uitto, 2016. s, 223)

Jos molemmat, velkoja sekä velallinen, ovat antaneet omat selvittäjä ehdotukset, voi tuomioistuin määrätä jonkun eri kuin ketä on ehdotettu. Tämän on katsottu olevan mahdollista, koska tuomioistuin voi määrätä sellaisen selvittäjän, joka on pätevämpi käsillä olevaan tehtävään kuin velkojan tai velallisen ehdottama henkilö. Tuomioistuimen määräämään selvittäjään ei voida hakea erikseen muutosta. Selvittäjän tulee aloittaa tehtävän hoitaminen kuten normaalisti, vaikka määrääminen olisikin riittainen. (Uitto, 2016. s, 223)

Selvittäjän tehtävät yleensä määritellään tuomioistuimen puolesta, ja ne määrätään velallisen hakemuksen tultua vireille. Selvittäjän tehtäviksi voidaan kirjata esimerkiksi sovintoratkaisu mahdollisuuksien selvittäminen velkojien ja velallisen välillä. Velkajärjestelyssä lähtökohtaisesti pyritään aina ensimmäiseksi löytämään sovinto velallisen ja velkojan välillä, mutta usein sovintoa ei löydy esimerkiksi sen vuoksi että velkojia on useita. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 374)

Lisäksi selvittäjän tehtäviä ovat velallisen velkatilanteen selvittäminen ja velkojien esittämien esteväitteiden perusteellinen tutkiminen. Selvittäjällä on yleisesti ottaen paremmat mahdollisuudet tutustua velallisen yleistilanteeseen, koska velkojat eivät esimerkiksi pääse tiettyihin velallista koskeviin tietoihin, jotka ovat salassapitovelvollisuuden nojalla velkojilta piilossa. Velallisella on lain mukaan velvollisuus myötävaikuttaa asiansa käsittelyyn kaikilla mahdollisilla keinoilla,

mutta jos selvittäjä ei saa tarpeellisia tietoja velalliselta itseltään, on hänellä mahdollisuus käyttää tietojensaantioikeuttaan. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 374)

Jos selvittäjä on määrätty samalla kun tuomioistuin on määrännyt velkajärjestelyn aloittamisesta, selvittäjän tehtäviin kuuluu usein myös aloittamispäätöksen laatiminen sekä velallisen velkajärjestelyhakemuksen toimittaminen velkojille. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 374)

Tärkein selvittäjän tehtävä on kuitenkin maksuohjelman ehdotuksen laatiminen. Selvittäjän on ehdotusta laadittaessaan neuvoteltava sekä velkojan että velallisen kanssa. Laissa ei ole tarkasti määritetty, miten nämä neuvottelut tulee käydä mutta selvittäjän tulee antaa molemmille osapuolille tarpeelliset ja merkitykselliset tiedon koskien velkajärjestelyä. Yleisesti ottaen selvittäjän toiminta määräytyy aina tapauskohtaisesti, siten että se on tarkoituksen mukaista. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 374)

Velkajärjestelyhakemuksessa velallisen on liitettävä liitteitä, jotka on tuomioistuimen pyynnöstä lähetettävä velkojille mutta yleensä käytännössä selvittäjä ei lähetä jäljennöksiä näistä liitteistä muuta kuin sellaisissa tapauksissa kun velkojat niitä pyytävät. Yleensä katsotaan, että on riittävää, että selvittäjä antaa tiedon velkojille siitä, mitkä liitteet hakemukseen on liitetty vain sellaisissa tapauksissa missä ne eivät ilmene hakemuksesta. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Velallisen toimittamassa hakemuksessa tulee ilmetä hänen taloudellinen tilanne riittävän kattavasti, niin ettei selvittäjän tarvitsisi enää käydä niitä perinpohjaisesti läpi. Myös velallisen on toimitettava selvittäjälle pyydetyt velkatiedot, ja tilanteessa missä velkatietoja ei ole toimitettu velkojien osalta, selvittäjä käyttää niitä tietoja jotka velallinen on antanut hakemuksessaan. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Tämän jälkeen selvittäjä usein neuvottelee velallisen kanssa maksuohjelman keskeisestä sisällöstä, kuten esimerkiksi maksuvarasta, maksuohjelman kestosta sekä perusturvaan kuulumattoman omaisuuden rahaksimuuttoon liittyvästä sisällöstä. Tämän jälkeen selvittäjä ottaa yleensä yhteyttä myös velkojiin ja pyytää heidän

kantaansa asiaan. Yleensä jos tapaus on epäselvä tai kyseessä on velallisen omistusasunnon myyminen, selvittäjä ottaa ensiksi yhteyttä velkoihin hakemuksen sisällöstä ja pyrkii selvittämään velkojen kannan esimerkiksi asunnon arvosta. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Jos velkojan näkemys veloista tai takauksista yms. eroaa velallisen näkemyksestä, on velkojan toimitettava selvittäjälle selvitys niistä vastaväitteistä ja perusteluista, jotka tukevat heidän näkemystään. Jos velkoja ei toimita selvitystä kohtuullisessa ajassa, selvittäjä yleensä tekee päätöksen käyttäen velallisen arviota tai jotain muuta käytettävissä olevaa selvitystä. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Riitaisissa kysymyksissä selvittäjän tulee käyttää omaa harkinta kykyään. Hän ei ole kuitenkaan velvollinen hankkimaan ulkopuolista selvitystä esimerkiksi kiinteistövälittäjältä vaan lähtökohtaisesti hänen on tehtävä ratkaisuehdotus velallisen ja velkojan antamien tietojen perusteella. Ratkaisuehdotuksen ei siis tarvitse olla tiukasti joko velallisen tai velkojen ehdotuksen mukainen vaan selvittäjä voi käyttää vapaasti omaa kokemustaustaansa sekä tietotaitoaan asian ratkaisemiseksi. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Laadittuaan ehdotuksen selvittäjän tulee olla yhteydessä kaikkiin osapuoliin asian tiimoilta. Jos yhteydenotto tapahtuu puhelimitse, selvittäjän tulee käydä ehdotus läpi ja kirjata samalla ylös mahdolliset kannanotot. Usein selvittäjä ottaa velkoihin yhteyttä lähettämällä kirjallisesti ehdotuksen velkojille, ja näiden tulee toimittaa kirjallinen lausuma määräpäivään mennessä. Määräpäivä on oltava kohtuullisen ajan kuluttua siitä, kun maksuohjelma ehdotus on toimitettu velkojille ja määräpäivän jälkeen tulleet lausumat voidaan jättää huomiotta. Jos velkoja on monia, on tarkoituksenmukaisempaa, että selvittäjä lähettää velkojille vain laskelman maksuvarasta ja veloille maksuohjelman mukaiset maksukertymät, jotta ylimääräiseltä paperilta ja kopioimiselta säästytäisiin. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Maksuohjelma ehdotukseen selvittäjän on liitettävä tiivistelmä niistä lausumista, jotka velallinen sekä velkoja ovat hänelle toimittaneet. Myös heidän tekemät rii-

tautukset on tultava esille tässä. Tiivistelmässä on kerrottava ne seikat jotka ovat ehdotuksessa riidattomia ja mitkä riidanalaisia. Selvittäjällä ei ole velvollisuutta toimittaa tiivistelmää velkojille tai velallisille, mutta se on toimitettava tuomioistuimeen maksuohjelmaehdotuksen yhteydessä. Jos tuomioistuin määrää asian käsiteltäväksi istunnossa, niin silloin tuomioistuin voi määrätä selvittäjän toimittamaan tiivistelmän sekä muuta sisältöä velkojille. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Muita tehtäviä joita tuomioistuin voi määrätä selvittäjälle, onvastuu maksuohjelmassa vahvistutun omaisuuden muuttamisesta rahaksi. Tähän liittyy kaikki ne järjestelyt sekä saatujen varojen tilittäminen mitä esimerkiksi asunnon myymisestä seuraa. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

Jos selvittäjälle tulee tietoon jotain sellaisia seikkoja, jotka voivat vaikuttaa velallisen velkajärjestelyn epäämiseen, on selvittäjällä velvollisuus toimittaa ne tiedot tuomioistuimen tietoon ja ratkaistavaksi. Mutta selvittäjällä ei kuitenkaan ole velvollisuutta alkaa selvittää esimerkiksi velkatietojen oikeellisuutta, vaan usein tieto esimerkiksi väärin tietojen antamisesta tulee ilmi velkojien kautta. Usein velkojat ovatkin ne, jotka vetoavat esteeseen. (Koskelo, Lehtimäki 1997 s. 374-382)

3.3 Aloittamispäätös

Käräjäoikeuden antaman aloittamispäätöksen suurin oikeusvaikutus hakijaan on se, että hän ei saa tämän jälkeen enää käyttää varojaan sellaisten velkojen maksamiseen, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamispäätöstä. Tähän poikkeuksena ovat asuntolainan korot sekä viimeisen vuoden ajalta kerääntynyt elatusapuvelka. (KKV, 2016)

Tämän maksukiellon aikana velallisella tulisi kerääntyä varoja säästöön. Näiden säästyneiden varojen käytöstä määritellään tarkemmin maksuohjelmassa.

Aloittamispäätöksessä käräjäoikeus määrää asialle puolueettoman selvittäjän, jonka kuluista hakija vastaa itse. Selvittäjän palkkio määräytyy maksimissaan neljän kuukauden maksuvarasta. Jos velallisella on ns. 0-ohjelma, jossa velalliselle ei

tule maksuvaraa maksuohjelmassa, selvittäjän maksut menevät valtiolta. (KKV,2016)

3.4 Maksuohjelman vahvistaminen

Jos maksuohjelmaehdotus halutaan selvittäjän ilmoituksen jälkeen riitauttaa, on perusteltava ne seikat jotka eivät vastaa velkajärjestelylain säännöksiä. Velkojien on riitautettava maksuohjelma ehdotus kärjäoikeudessa, muuten hovioikeudessa tehdyt vaatimukset jätetään huomiotta. (Uitto, 2010. s.225)

Velkajärjestely on evättävissä vielä ennen maksuohjelman vahvistamista. Silloin tuomioistuimella on velvollisuus tutkia velkajärjestelyn edellytykset ja esteet kertaalleen läpi, jos sille katsotaan olevan aihetta.

Päätöksen antamispäivä on toimitettava kaikille velkojille, velalliselle, velallisen kotipaikan ulosoton viranomaiselle sekä mahdolliselle määrätylle selvittäjälle. Tässä ilmoituksessa on myös tultava ilmi, jos maksuohjelmaa on muutettu velkojille toimitetun ehdotuksen jälkeen. Tätä ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse toimittaa sellaisille velkojille, joiden maksuohjelmassa saatavat jäävät vähäisiksi sekä niille velkojille, jotka eivät ole lausuneet mitään selvittäjän toimittamasta maksuohjelmaehdotuksesta.

Päätöksen jälkeen on mahdollista valittaa hovioikeuteen. Velallisen on kuitenkin seurattava maksuohjelmaa, niin kuin se on päätöksessä ilmoitettu, niin kauan että se on ratkaistu ylemmässä tuomioistuimessa tai niin että ylempi tuomioistuin on muuta määrännyt. Tuomioistuin voi lisäksi määrätä, että varallisuuden rahaksimuuttoa koskevia toimenpiteitä pidätetään niin kauan, että päätös on lainvoimainen tai toisin määrätty. (Uitto, 2010. s.237)

3.5 Velkajärjestelyn epäminen

Velkajärjestelyhakemus voidaan hylätä, jos ilmenee, että on olemassa este tai edellytyksiä velkajärjestelylle ei ole. Velallinen voi kuitenkin hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen. Velkajärjestelyn aiheuttamat oikeusvaikutukset lakkaavat, kun tuomioistuin on hylännyt velkajärjestelyhakemuksen. Erityisistä syis-

tä se voidaan kuitenkin määrätä olemaan voimassa niin kauan, kunnes päätös on lainvoimainen tai asiassa on toisin määrätty. (Uitto, 2010. s.221)

3.6 Maksuohjelman raukeaminen

Maksuohjelman raukeamista voi hakea velallinen itse tai velkoja. Kun velallinen itse hakee raukeamista, ei hänen tarvitse erikseen perustella syytä, mutta velkojan täytyy antaa peruste.

Tallaisia syitä maksuohjelman raukeamiselle voisi olla esimerkiksi se, että velallinen on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelmassa määritetyt maksut ilman mitään painavaa syytä. Toiseksi, jos maksuohjelman aikana ilmenee jotain sellaisia seikkoja, jotka olisivat jo päätäntä vaiheessa estäneet velallisen velkajärjestelyyn pääsemisen. Myös lisävelkaantuminen jostakin muusta, kuin välttämättömästä syystä, voidaan katsoa, että velallinen on lisävelkaantumisellaan vaarantanut maksuohjelman ja se voidaan määrätä raukeamaan.

Mutta jos maksuohjelman raukeaminen olisi velallisen kannalta kohtuutonta, voidaan velallinen määrätä maksamaan lisäsuorituksia kärsineelle velkojalle.

Jos maksuohjelma raukeaa, velkojilla on oikeus periä saatavaansa niiden ehtojen mukaisesti, jotka olisivat voimassa ilman velkajärjestelyä. (KKV, 2016)

4 EDELLYTYKSET VELKAJÄRJESTELYLLE

4.1 Maksukyky

Edellytys velallisen velkajärjestelylle on lähtökohtaisesti maksukyvyttömyys. *Maksukyvyttömyyden* syyn tulee olla lisäksi myös jokin muu, kuin väliaikainen maksukyvyn heikkeneminen. Tällaiseksi olennaiseksi heikkenemisen syyksi katsotaan esimerkiksi velallisen sairaus, työttömyys tai jokin muu olosuhteiden muutos joka ei lähtökohtaisesti johdu velallisesta itsestään tai ole tämän kontrolloitavissa. (Finlex, 2016)

Mutta vaikka velallisen maksukyky ei olisi olennaisesti heikentynyt, saattaa velkajärjestelylle olla olemassa painavat syyt. Tällöin katsotaan sitä, kuinka paljon velallisella on velkaa suhteutettuna hänen maksukykyynsä. Jos siis velkaa on paljon ja heikko maksukyky, voi hakija silti päästä velkajärjestelyn pariin. (Finlex, 2016)

Kun arvioidaan sitä, selviääkö velallinen veloistaan, kiinnitetään erityisesti huomiota seuraaviin seikkoihin:

1. Mitä saadaan, kun muutetaan velallisen muutettavissa oleva omaisuus rahaksi?
2. Tulot, sekä mahdollisuudet työllistyä tulevaisuudessa (ikä, työkyky jne.)
3. Välttämättömät elinkustannukset
4. Elatusvelvollisuudet
5. Sekä muut taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat seikat

Lähtökohtaisesti kaikki velallisen omaisuus, joka ei ole perusturvan kuuluvaa tulee muuttaa rahaksi. Jos kaikista perusturvaan kuulumattomasta omaisuudesta tulee yhteensä enemmän varoja kuin on velkaa, velallinen ei katsota olevan maksukyvytön. Kuitenkin omaisuuden tulee tässä tapauksessa olla sellaista, että se on suhteellisen nopea muuttaa rahaksi. Jos omaisuuden realisointi taas on hidasta, voidaan hakijalle myöntää velkajärjestely. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, s.28-32)

4.2 Sosiaalinen suorituseste

Sosiaalinen suorituseste on sellainen tilanne, jossa velallisen maksukyky heikkenee jostain yllättävästä syystä, johon hänellä itsellään ei ole vaikutus mahdollisuuksia. Sosiaalinen suorituseste onkin seurausta jostain erityisestä tapahtumasta, joka vaikuttaa hänen tuloihinsa samalla nostaen hänen menojaan. Tuloksena on maksukyvyn heikkeneminen.

Sosiaalisen esteen tulee olla velalliselle yllätyksellinen. Jos velallinen on tiennyt mahdollisesta maksukykyä alentavasta tapahtumasta ja silti jatkanut velan tekemistä, katsotaan että velallinen ei voi vedota sosiaaliseen suoritusesteeseen. (Koulu, Lindfors 2010, s.122)

4.2.1 Sairaus ja työkyvyttömyys

Sairaus ja siitä mahdollisesti seurannut työkyvyttömyys tulevat usein yllätyksenä, mutta jos sairaudesta tai työkyvyttömyydestä sinänsä ei ole seurannut maksukyvyttömyyttä, sitä ei voi pitää syynä velkajärjestelylle. Sairauden ja työkyvyttömyyden tulee olla niin pitkään jatkunut, että velalliselle on tullut maksukyvyttömyyttä. Tämä ei myöskään rajoitu vain velalliseen, vaan myös perheenjäsentä johon velallinen on elatusvelvollisuudessa. Tässä tapauksessa on siis otettava huomioon ne varat, joita on yhteisistä varoista käytetty jonkun muun perheen jäsenen sairauden hoitoon. (Uitto, 2010. s36)

4.2.2 Työttömyys

Työttömyys voi tulla velalliselle yllätyksenä, jos työpaikalla esimerkiksi vähennetään työntekijöitä taloudellisen tilanteen vuoksi tai yritys siirtyy kokonaan ulkomaille. Myös työttömyydenkin kohdalla katsotaan muiden perheenjäsenten tilanetta koska samassa taloudessa yleensä varat käytetään yhteisiin menoihin. Jos siis joku muu samassa taloudessa oleva henkilö jää työttömäksi, velallisen maksukyky luonnollisesti vähenee. Jos kuitenkin velallinen tai muu samassa taloudessa asuva henkilö on aiheuttanut työsuhteen irtisanomisen tai purkamisen, sosiaalista suoritusestettä ei kuitenkaan synny. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999. s.29)

4.2.3 Muu olosuhteiden muutos

Muita olosuhteiden muutoksia voivat olla esimerkiksi yllättävä vuokrasuhteen irtisanominen. Usein tällainen tilanne aiheuttaa velalliselle lisämenoja, esimerkiksi uuden vuokranantajan asettamat takuuvuokrat, muuttokustannukset jne.

Myös perheolosuhteissa voi tapahtua sellaisia muutoksia, jotka vaikuttavat velallisen maksukykyyn. Tällaisia tilanteita on esimerkiksi puolison kuolema tai avioero. Avioeron sattuessa velallinen joutuu vastaamaan yksin kaikista talouden kuluista, mikä automaattisesti vähentää sitä summaa joka jää esimerkiksi velkojen maksuun. Perheenjäsenen kuolema aiheuttaa hautauskuluja ja jos velallisen puoliso kuolee, jää hän maksamaan talouden kuluja yksin.

Joskus myös talouspoliittiset syyt yhdistettynä muihin epäedullisiin muutoksiin velallisen taloudessa voidaan katsoa olevan sosiaalista suoritusestettä. Tällaisia syitä voi olla esimerkiksi korkotason nousu. Mutta yksin sellaisenaan talouspoliittiset syyt eivät useinkaan muodosta sosiaalista suoritusestettä. (Uitto, 2010. s.35)

4.3 Painavat perusteet

On myös olemassa *painavia perusteita*, jotka oikeuttavat velallisen saamaan velkajärjestelyn. Tällöin ei katsota mistä syystä velallisen katsotaan joutuneen maksukyvyttömäksi vaan silloin tarkastellaan velkojen sekä maksukyvyn suhdetta. Katsotaan, että jos velallinen ei mitenkään selviä veloistaan ilman velkajärjestelyä, vaikka maksukykyä olisikin, voidaan ajatella painavien perusteiden olevan olemassa. (Uitto, 2010. s.36)

5 ESTEET VELKAJÄRJESTELYLLE

Lähtökohtaisesti käräjäoikeus lähtee esteperusteita vasta siinä vaiheessa, kun jokin velkojista on esittänyt väitteen siitä, että velkajärjestelylle olisi esteperuste. Velkojien väitteiden tulee olla hyvin perusteltuja ja käräjäoikeuden ei tarvitse reagoida sellaisiin väitteisiin, jotka se katsoo olevan asiattomia tai perusteettomia. Tietyissä tapauksissa myös käräjäoikeudella on oikeus lähteä hankkimaan selvitystä myös omasta aloitteestaan. (Finlex, 2016)

Velkajärjestelyn esteillä pyritään yleisesti ottaen estämään sellaisten ihmisten pääsy velkajärjestelyn piiriin, joiden katsotaan itse aiheuttaneen velkaantumisensa ja maksuvaikeudet ja samalla myös pyritään estämään velkajärjestelyn hyväksi käyttäminen. (Uitto, 2010, 46)

5.1 Rikosperusteinen velka

VJL 10 §:n 1 mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä sen myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrän, rikoksen laadun, vahingon kärsineen aseman tai muut seikat huomioon ottaen. (Finlex. 2016)

VJL:ssä ei ole erikseen lueteltu niitä rikoksia, jotka katsotaan velkajärjestelyä estäviksi. Yleisesti ottaen käräjäoikeus tarkastelee tilannetta kokonaisvaltaisesti ja aina hakijakohtaisesti. Tarkasteltaessa otetaan huomioon esimerkiksi rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema, rikoksesta määräytyneen korvauksen määrä jne.

Jotta hakijalla olisi tämän pykälän mukainen esteperuste, on hänelle täytynyt määrätä rikoksesta maksuvelvollisuus ja että kyseinen velka on oltava maksamatta. Esteeksi velkajärjestelylle ei siis katsota ainoastaan sitä, että hakija olisi tehnyt rikoksen. (Jokinen 2014, 8) Mutta säännös ei kuitenkaan edellytä, että hakija olisi tuomittu rangaistukseen tekemästään rikoksesta. Tämä tarkoittaa sitä, että jos hakija on syyntakeettomuuden vuoksi jätetty tuomitsematta rangaistukseen, voi se silti olla este velkajärjestelylle. Esteperusteeksi ei myöskään muodostu se, kuinka

paljon hakijalla on ollut tuomittuja korvausvelvollisuuksia, jos ne on maksettu tai suoritettu ainakin suurilta osin. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen. s.33-34)

Jos hakijan rikos on kohdistunut yksityishenkilöön, se on yleensä suurempi este velkajärjestelylle, kuin se jos vahingon kärsinyt olisi esimerkiksi valtionkonttori tai muu julkinen taho. Rikokset jotka kohdistuvat henkilön terveyteen tai henkeen, seksuaalirikokset jne. voidaan katsoa olevan niin moitittavia, että korvausvelvollisuuden määrällä ei katsota olevan merkitystä. *Esteperuste* voidaan siis tämän perusteella langettaa, vaikka korvaukset määrällisesti olisivat pienet. Ja vaikka vahingon kärsinyt yksityishenkilö olisi saanut korvauksia muilta tahoilta, kuten esimerkiksi valtionkonttorilta, se ei kuitenkaan lievenne asiaa rikoksen tehneen hakijan kannalta. (Uitto 2010, 50)

KKO:2016:75/ S2016/35

A oli jäsenenä yrityksessä, jota johtanut henkilö oli tuomittu rikoksisesta. A ei ollut rikollisessa toiminnassa mukana, mutta oli saanut siitä taloudellista hyötyä. Tästä saadut varat hän oli tuomittu palauttamaan valtiolle. A haki yksityisen henkilön velkajärjestelyä.

WinCapitan -tapauksessa käräjäoikeus hylkäsi A:n hakemuksen, sillä nojalla, että sillä oli VJL 10 §1 mukainen esteperuste, vaikka A ei itse ollut toiminut moitittavasti mutta erityisesti vahingonkärsijän ja yleisen maksumoraalin kannalta ei voida pitää perusteltuna, että huonossa taloudellisessa tilanteessa ollut velallinen vapautuisi rikoksella saamiensa varojen takaisinmaksusta velkajärjestelyllä eikä painavia syitä käräjäoikeuden mukaan ollut. Hakemus hylättiin.

A valitti asiasta hovioikeuteen, joka kuitenkin pysyi käräjäoikeuden kanssa samoilla linjoilla. Asia siirtyi korkeimpaan oikeuteen, joka kuitenkin katsoi, että velkajärjestelyssä ei ollut VJL 10 § 1 mukaista esteperustetta, koska A:n velat eivät johdu hänen omasta rikollisesta toiminnastaan. Näin ollen korkein oikeus päätti, että estettä velkajärjestelyn alkamiselle ei ollut. (KKO:2016:75)

Suuret rikosperusteiset maksamattomat velat eivät ole välttämättä este sellaisissa tapauksissa, jossa hakijana on yksityinen elinkeinotoimintaa harjoittava henkilö. Jos elinkeinonharjoittajalla on suuret maksamattomat rikosperusteiset velat mutta muuta esteperustetta velkajärjestelylle ei ole, voi hän saada velkajärjestelyn veloista huolimatta. Velkajärjestely olisi perusteltua sellaisissa tapauksissa jossa rikosperusteinen velka on suhteessa pieni muihin elinkeinonharjoittajan velkoihin.

Velkajärjestelyä ennen tehdyt velat kuuluvat velkajärjestelyn piiriin. Vaikka velkajärjestelyn jälkeen olisi syntynyt rikosperusteista velkaa, se ei itsessään ole syy esteelle. Uuden velan syntyminen velkajärjestelyn alkamisen jälkeen saattaa kuitenkin olla syy sen raukeamiselle, koska se voidaan tulkita myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyömisenä. Jos kuitenkin rikoksesta määrättyt korvaukset ovat suuret, voidaan olettaa, että hakija ei noudata maksuohjelmaa muutoinkaan asiallisesti. Maksuohjelman vahvistamine jälkeen tapahtunut rikos taas voi aiheuttaa maksuohjelman raukeamisen, koska katsotaan että, hakija ei pysty uuden maksuvelvoitteen myötä suoriutumaan maksuohjelmassaan määrättyistä maksuista. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 64)

5.2 Rikosepäily

VJL 10 §:n 2 mukaan velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on epäiltyinä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta tai hänen syykseen on luettu rikos ja hänelle voidaan määrätä rikoksen perusteella maksuvelvollisuus. Jos tällöin ei voida pitää perusteltuna velkajärjestelyn myöntämistä velan määrän, rikoksen laadun, vahingon kärsineen aseman tai muut seikat huomioon ottaen. (Finlex. 2016)

Rikosepäily on velkajärjestelylle este niin kauan kuin se on käsittelyssä tuomioistuimessa. Jos siis rikosaisasta on valitettu ylempään oikeusasteeseen, esteperuste ei ole vielä poistunut. Kun käsittely on virallisesti päättynyt tuomioistuimessa ei estettä enää ole. Mutta jos velallisen käsittely on päättynyt langettavaan tuomioon, voi velkajärjestelylle olla vielä estä VJL 10 § 1 mukaisesti.

Jos velallinen on saanut kieltävän päätöksen velkajärjestelyasioissa VJL 10 §:n 2 mukaisesti, voi hän hakea asiaa käsittelyyn uudestaan, kun rikosasia on tullut

lainvoimaiseksi ja häntä vastaan nostetut syytteet hylätään tai velalliselle ei tuomita vahingonkorvausvastuuta. (Uitto, 2010. s52)

5.3 Törkeä menettely elinkeinotoiminnassa

Velkajärjestelylaissa määrätään, että velkajärjestelyä ei voida aloittaa, jos suuri osa veloista on syntynyt sellaisesta elinkeinotoiminnasta, jossa on toimittu törkeän sopimattomasti velkojia, on laiminlyöty lakisääteisiä velvollisuuksia tai elinkeinon toiminta on ollut täysin keinotteluluonteista.

Jos velallisella on kertynyt törkeän menettelyn seurauksena yksi tai useampi velka, joiden yhteissummaa voidaan pitää merkittävänä, voi se olla esteenä velkajärjestelylle. Sillä kuinka suuri osa elinkeinotoiminnasta muodostuneista veloista on koko velkataakasta, ei ole merkitystä. (Uitto, 2010, 54)

Törkeällä menettelyllä elinkeinotoiminnassa tarkoitetaan sellaista toimintaa, josta velallinen voidaan asettaa liiketoimintakieltoon. Tällaista toimintaa voisi olla esimerkiksi sellainen, että velallinen on siirtänyt omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin juuri ennen konkurssin käsittelyn alkamista, lisäksi verotukseen ja kirjanpitoon liittyvät laiminlyönnit voidaan katsoa törkeäksi toiminnaksi. Mutta kirjanpidon laiminlyönniksi ei katsota sellaista tilannetta, jos esimerkiksi velallisen kirjanpito on jäänyt tekemättä edellisen vuoden ajalta yleisistä elinkeinotoiminnan ongelmista johtuen. (Koulu, Niemi-Kiesiläinen 1999, 34-35)

Myös yleisesti velkojien etua loukkaava toiminta voidaan katsoa esteeksi. Tällaista toimintaa voisi olla esimerkiksi, kun velallinen on tehnyt sopimuksen rahoitusyhtiön kanssa hallussaan olevasta omaisuudesta ja sopimuksesta huolimatta luovuttaa omaisuuden eteenpäin.

KKO:1995:190/S95/743

A:n velat olivat pääasiallisesti aiheutuneet elinkeinotoiminnasta. Rahoitusyhtiön kanssa osamaksusopimusten rahoittamisesta tekemänsä sopimuksen vastaisesti A oli luovuttanut edelleen neljä osamaksuostajien palauttamaa autoa. Näin ollen A:n katsottiin

menetelleen törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan, minkä vuoksi velkajärjestelylle oli esteperuste.

A oli vuosien 1990 ja 1991 aikana luovuttanut sopimusehtojen vastaisesti neljä yhtiön saamisen vakuutena ollutta autoa edelleen tilittämättä varoja yhtiölle, näin ollen velallinen oli toiminut törkeän sopimattomasti velkojaa kohtaan ja aiheuttanut sille huomattavaa taloudellista vahinkoa.

Törkeänä voidaan myös pitää jatkuvaa ja järjestelmällistä verojen sekä vakuutusmaksujen alituista laiminlyömistä ja myös sitä, että yrityksen toimintaa on jatkettu siitä huolimatta, että yrityksellä on ollut maksuja perittävänä ulosotossa jo pidemmän aikaa. Törkeänä menettelynä pidetään sitä, että velallinen on ottanut velkoja elinkeinotoimintansa nimiin mutta käyttänyt ne yksityisiin menoihinsa.

Elinkeinotoimintaan liittyy usein pieni riskinottaminen, mutta törkeänä menettelynä voidaan pitää sitä tilannetta, jossa elinkeinonharjoittaja on ottanut suuria velkoja suurella riskillä. Tuomioistuimet ottavat huomioon velallisen koulutustaustan ja kokemukset, jonka pohjalta he päättävät sen, olisiko velallisen tullut ymmärtää ottamiensa riskien todennäköisyydet tuottoon. (Jokinen, 2014. s, 9)

Velallisen laiminlyödessä elinkeinotoiminnassaan lakisääteisiä velvollisuuksiaan, kiinnitetään huomiota erityisesti siihen miten laajaa ja merkittävää laiminlyönti on ollut. Jos laiminlyönti voidaan nähdä lievempänä, se tuskin on esteenä velkajärjestelylle. Nämä arvioidaan oikeusistuimissa aina tapauskohtaisesti.

Yleisesti tällaisen toiminnan on tullut olla etukäteen suunniteltua ja systemaattista ja siitä on tullut seurata suurta taloudellista vahinkoa toiselle osapuolelle. Tällaisena systemaattisena ja etukäteen suunniteltuna toimintana voidaan pitää esimerkiksi sellaisia tilanteita, jossa velallinen on jatkanut kannattamatonta toimintaa aina uusien yritysten nimen alla tai ylläpitänyt sellaista elinkeinotoimintaa, jonka tavoite ei ikinä ole ollut tulla kannattavaksi.

Kirjanpidon laiminlyönti voi myös johtaa velkajärjestelyn saamiseksi. Kirjanpidossa olevat pienet yksittäiset virheet eivät ole sinänsä este velkajärjestelylle,

mutta jos pieniä virheitä ja laiminlyöntejä on useita, voivat ne yhdessä luoda esteen. Yleisesti ottaen este kuitenkin muodostuu sellaisista tilanteista, jossa velallinen on laiminlyönyt kirjanpitovelvollisuuttaan niin, että edes ammattilainen ei pysty sen pohjalta saamaan tarvittavia tietoja. Esteeksi muodostuvat myös sellaiset tilanteet, joissa kirjanpitoon kuuluvia tositteita ei ole säilytetty, ne ovat puutteellisia tai vääriä ja tästä johtuen kirjanpidon saaminen päätökseen on lähes mahdotonta tai todella aikaa vievää. (Koskinen, 1996.)

Tarkemmin keinottelevalla elinkeinotoiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka on ollut laajamittaista ja pääosin rahoitettu velkarahalla. Tällainen toiminta pyörii suurella riskillä, millä on mahdollisuus suuriin tuloihin mutta myös menetyksiin. Tällaista toimintaa on esimerkiksi osakekauppa velkarahaa käyttäen. Kun pohditaan elinkeinotoiminnan keinottelua, annetaan painoarvoa myös velallisen yleiselle ymmärrykselle, koulutustasolle sekä asemalle. (HE 180/1996)

5.4 Taloudellisen aseman tahallinen heikentäminen

Jos velallinen on tai voidaan olettaa toimineen niin, että hän on tahallaan heikentänyt taloudellista tilannettaan, suosinut maksuissaan tiettyä velkojaa tai muuten järjestellyt taloudellista tilannettaan velkojien oikeuksien vahingoittamiseksi, voidaan velkajärjestelylle katsoa olevan este.

Usein tällainen tilanne syntyy silloin, kun velallinen on jo rahavaikeuksissa. Silloin pyritään siirtämään omaisuutta velkojien ulottumattomiin, esimerkiksi niin että omaisuutta siirretään, lahjoitetaan tai myydään alihintaan lähiomaiselle tai perheenjäsenelle ja niin että velallisella on elinikäinen käyttöoikeus omaisuuteen. Sama tilanne on myös silloin kun velallinen myöntää lainaa lähiomaiselleen tai perheenjäsenelle, näin siirtäen omaisuuttaan pois velkojien ulottumattomista. Lähiomaiselle myönnettyssä lainassa kuitenkin tarkastellaan sitä, kuinka suuri myönnetty laina on ja onko samanlaista lainan antoa tapahtunut jo esimerkiksi ennen kuin velallinen joutui maksuvaikeuksiin.

Yleistä on, että velallisen ajaututtua maksuvaikeuksiin, hän alkaa suosia tiettyä velkojaa ylitse muiden. Tällaisia tilanteita on esimerkiksi silloin, kun jonkin lai-

nan takaajana on esimerkiksi oma lähisukulainen. Tällä velallinen pyrkii estämään sen, että hänen lähisukulaisensa eivät joudu takausvastuuseen, ja näin ollen muuta velkojat joutuvat epäoikeudenmukaiseen asemaan. Este saattaa muodostua myös silloin, kun velallinen pyrkii saamaan uutta luottoa joltain tietyltä velkojalta, maksaa velallinen ensin vanhat luotot pois vain tältä velkojalta ja laiminlyö mahdollisesti muut velkojat. (Uitto, 2010. s, 60)

Esteen velkajärjestelylle muodostaa myös se, jos velallinen on tahallaan vahingoittanut velkojien etua esimerkiksi järjestelemällä taloudellista tilannettaan niin, että velkoja jää ilman suoritustaan. Velallinen on voinut tehdä näin esimerkiksi hyväksymällä huomattavasti suuren elatusapusopimuksen, vaikeuttamalla omalla toiminnallaan omaisuuden myymistä tai laskemalla vakuuden arvoa.

Entinen elinkeinonharjoittaja voi taas yrittää vaikuttaa esimerkiksi omaan maksuvaraansa niin, että näennäisesti toimii oman lähisukulaisensa tai perheenjäsenensä yrityksessä työntekijänä, mutta todellisuudessa johtaa yritystä, ja näin jatkaa yritystoimintaansa. Tällainen tilanne tulee esiin usein silloin, kun verrataan velallisen saamia tuloja hänen oletettavaan työpanokseensa yrityksen työntekijänä. Jos tulosiis ovat huomattavasti suuremmat kuin perus työntekijällä on, voidaan olettaa, että yritys on vain näennäisesti jonkun muun henkilön nimissä. Maksuvaraa pienentämällä velallisen ei tarvitse maksaa velkajärjestelyssä niin paljon velkojille, kuin isommalla maksuvaralla maksettaisiin ja näin velkojat kohtaavat tappiota.

Joissakin tilanteissa myös perinnöstä luopumista voidaan pitää velallisen taloudellisen tilanteen järjestelemisenä, vaikka jäämistöoikeudellisesti perinnön saaja pysyy halutessaan luopumaan perinnöstä tai testamentista. Mutta jos velallinen hakee velkajärjestelyä, ja voidaan olettaa, että luovutusta perinnöstä olisi ollut merkittävää hyötyä velallisen velkataakan maksamisessa, voidaan katsoa, että perinnöstä on luovuttu oman taloudellisen aseman järjestelemiseksi ja velkojien vahingoksi. Tarkasteltavaksi on kuitenkin aina otettava perinnön arvo. Jos perinnöstä ei olisi velalliselle taloudellista hyötyä, siitä luopumista ei voida katsoa taloudellisen aseman heikentämiseksi. (HE 180/1996)

KKO:2006:34/S2005/157

A:lla oli huomattavan suuret velat konkurssiin päätyneestä yritystoiminnasta. Vuonna 2002 A sai testamentilla pörssiosakkeita, joista hän kuitenkin luopui. Kahden vuoden päästä A haki velkajärjestelyä. Oliko A järjestellyt sopimattomasti taloudellista asemaansa?

Yllä olevassa tapauksessa A oli luopunut testamentista vain kaksi vuotta aikaisemmin, kun hän lähti hakemaan velkajärjestelyä. Velkojista Nordea Pankki Suomi Oyj ilmoitti lausumassaan, että A olisi luopunut testamentista sen jälkeen, kun he olivat vaatineet testamentista saatujen varojen tilittämistä A:n velkojen maksuun. Käräjäoikeus katsoi, että vaikka A:n toimet velkojensa maksamiseksi olivatkin puhuneet velkajärjestelyn myöntämisen puolesta, luovutusta testamentista saadut varat olisivat kuitenkin olleet sen verran suuret, että siitä luopuminen oli yksin este velkajärjestelyn myöntämiselle velkajärjestelylain 10 a §:ssä tarkoitettuja painavia syitä ajatellen.

Tapausta käsiteltiin aina korkeimpaan oikeuteen asti, mutta mikään tuomioistuin ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua. (KKO:2006:34)

Merkitystä on sillä, kuinka kauan sitten perinnöstä on luovuttu. Jos velallinen on luopunut perinnöstään vuosia aikaisemmin, silloin kun velallinen ei ollut vielä maksuvaikeuksissa tai ei voinut tietää mahdollista tulevaisuuden maksuvaikeuksista, tätä ei voida pitää taloudellisen aseman järjestelemisenä. Tuomioistuimet antavat myös painoarvoa testamentin tai perinnön antajan tahdolle. (Uitto, 2010. s, 66)

5.5 Vilpillinen menettely ulosottomenettelyssä

Velallisen vilpillinen menettely ulosottomenettelyssä aiheuttaa esteen velkajärjestelylle, jos velallinen on salannut varojaan taikka tulojaan, antanut niistä harhaanjohtavia tai vääriä tietoja tai pakoillut ulosottoa.

Ulosottolainsäädännössä on otettu huomioon velallisen mahdollinen ulosoton pakoilu. Velalliselle ilmoitetaan esimerkiksi vireilletuloilmoituksella ulosottoon tulleesta täytäntöönpanoperusteesta. Vireilletuloilmoituksesta säädetään erikseen *Ulosottokaaressa* 15.6.2007/705. Sitä ei kuitenkaan tarvitse lähettää, jos velallisen tietoja ei saada selville, tai sen lähettäminen vaikeuttaisi huomattavasti täytäntöönpanoa. UK 4:59.2 §:n nojalla, poliisi voi noutaa tietojenantovelvollisen ulosottoselvitykseen, jos hän ei saavu sinne omatoimisesti.

Velkajärjestelylaissa tai ulosottokaaressa ei tarkemmin määritellä pakoilua, mutta myös ulosottomiehen välttelyä voidaan pitää pakoiluun rinnastettavana. Siten, oikeudenkäymiskaaren 1.1.1734/4 mukaan välttelyä epäiltäessä voidaan velalliselle antaa sijaistiedoksi anto. Yleisesti tiedoksiannot annetaan aina asianomistajalle itselleen, mutta sijaistiedoksiannossa tieto voidaan luovuttaa suljetussa kirjekuoressa esimerkiksi samassa taloudessa asuvalle 15-vuotta täyttäneelle henkilölle tai työnantajalle jne.

Velalliselle voidaan myös ulosottokaaren mukaisesti tehdä *ulosottoselvitys*. Siinä selvitetään velallisen tulot ja kaikki varallisuus, sekä sellaiset toimet velallisen toimesta, jotka ovat koituneet velkojien vahingoksi. Jos näissä selviää, että velallinen on salaillut tai pakoillut ulosottomenettelyä, on velkajärjestelylle muodostunut este. (Jokinen, 2014. s, 10)

KKO:1997:15/S96/148

A oli vastikkeetta luovuttanut omaisuutta B:lle velkajärjestelystä annetun lain 10 §:n 4 tarkoittamalla tavalla. Hakemuksen vireillä ollessa B oli tekemänsä sopimuksen avulla korvannut luovutetun omaisuuden arvon. Mietittiin, onko kyse sellaisesta erityisestä vastasyystä, jonka perusteella velkajärjestely pystyttiin myöntää.

Yllä olevassa tapauksessa A oli luovuttanut omaisuutta tyttärelleen (B:lle) vastikkeetta. Velkajärjestelylain 10 §:n 5 kohdan määrittelemän esteen muodosti se, että A oli vuonna 1993 tehdyssä ulosottoselvityksessä ilmoittanut väärän tiedon jättä-

mällä tämän vuonna 1993 tehdyn 19 800 markan arvoisen omaisuuden luovutuksen ilmoittamatta.

A myös vetosi vastauksessaan erityisiin vastasyihin, joihin kuului mm. heikentynyt terveydentila. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että tapauksessa oli velkajärjestelylain 10 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitetut yleiset esteet ja, että ei ollut esitetty sellaisia erityisiä vastasyitä, jotka puoltaisivat velkajärjestelyn myöntämistä esteestä huolimatta. Näiden pohjalta käräjäoikeus hylkäsi A:n hakemuksen. Asiaa käsiteltiin myös korkeimmassa oikeudessa, joka ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä. (KKO:1997:15)

5.6 Tietojen salailu, pakoilu, harhaanjohtaminen, väärät tiedot velkojille

Velkajärjestelylle katsotaan olevan este, jos velallinen on antanut tahallaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta tilanteestaan, niin että se on myötävaikuttanut huomattavasti luoton saamista velkojalta. Esteperuste syntyy, jos siis voitaisiin olettaa, että velkoja ei olisi myöntänyt luotto ollenkaan tai huomattavasti vähemmän, jos olisi ollut tietoinen velallisen oikeasta taloudellisesta tilanteesta.

Myönnetyn velan määrä tulee kuitenkin olla niin suuri, että sitä voidaan pitää merkittävänä ja kokonaistilannetta muut olosuhteet mukaan lukien erityisen moitittavana. Tuomioistuimet antavat painoarvoa myös sille, mihin luotot on tällaisessa tilanteessa käytetty. Jos velallinen on esimerkiksi ottanut luottoa väärillä tiedoilla jo ollessaan maksukyvytön ja käyttänyt saamansa varat yleiskulutukseen, voidaan sen katsoa olevan erityisen moitittavaa. (Koskelo, Lehtimäki 1997. s, 81)

KKO:1997:100/S96/1086

A oli hakemuksessa ilmoittanut tulonsa huomattavasti pienemmiksi ja velkojensa määrän huomattavasti suuremmaksi.

Tapausta käsiteltäessä käräjäoikeus katsoi, että A oli ilmoittanut velkojalleen taloudellisesta tilanteesta harhaanjohtavia tietoja, jotka olivat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen. Siksi A:n menettely oli luoton määrän ja muut olosuh-

teet huomioon ottaen erityisen moitittavaa ja käräjäoikeus katsoi velkajärjestelylle olevan este. Asiaa käsiteltiin aina korkeimpaan oikeuteen asti, mutta käräjäoikeuden päätöstä ei muutettu. (KKO:1997:100)

5.7 Ilmeisen piittaamaton velkaantuminen

VJL 10 § 7:n kohta on ehkä yksi yleisimmistä esteperusteista. Osaltaan tämä on siksi, että se on ehkä kaikista esteperusteista tulkinnanvaraisin. Jos siis voidaan katsoa, että velallinen on velkaantunut velkajärjestelyä silmällä pitäen tai ilmeisen piittaamattomasti huomioitaessa se millaista harkintakykyä voidaan kyseessä olevalta henkilöltä olettaa hänen asemassaan. Tarkastellessa onko velallinen velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti, tutkitaan esimerkiksi velkojen syntyolosuhteita, perusteita, velallisen tapaa hoitaa omaa talouttaan jne.

Asiaa tarkastellessa pohditaan usein näitä kysymyksiä:

1. Onko velallisella ollut missään vaiheessa mahdollisuuksia hoitaa ottamiinsa velkoja?
2. Miten velallinen on hoitanut velkojaan? Onko pyrkinyt maksamaan parhaansa mukaan?
3. Onko velallinen hakenut luottoja useilta eri tahoilta?
4. Ovatko velkavastuut päävelkavastuita vai takausvastuita?
5. Onko velallinen ottanut uusia luottoja jo ollessaan maksukyvytön?
6. Mihin luotto on käytetty? Eroa on, sillä onko luotto esimerkiksi käytetty ylellisyyskulutukseen vai asumiseen/elämiseen.
7. Kenelle takauksia on annettu? Läheisille vai etäisimmille henkilöille.
8. Onko takauksessa kanssatakaajia vai reaalivakuuksia?
9. Millainen päävelallisten sekä muiden vastuullisten maksukyky oli?

Usein käy niin, että velallinen yrittää hoitaa kasautuvia laskujaan ottamalla uusia luottoja. Joskus velallinen voi kuitenkin velkaantua täysin velkajärjestelyä silmällä pitäen. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun velallinen on ottanut uutta velkaa, vaikka toimeentuloon perustuvaa syytä sille ei ole ollut olemassa ja velallinen on joutunut maksuvaikeuksiin näiden uusien luottojen vuoksi. Toinen tapa

on se, että velallinen on tietoisesti käyttänyt kaikki tulonsa kulutukseen ja jättänyt tietoisesti velkojille maksamatta ja aiheuttanut tällä tavoin itselleen maksukyvyttömyyden. Tällöin voidaan olettaa, että velallinen on velkaantunut velkajärjestelyä silmällä pitäen.

Velkaantumista voidaan pitää ilmeisen piittaamattomana, jos velallisella on velkoja monilta eri tahoilta. Sillä kuinka isoja velat ovat ei ole sinänsä merkitystä. Jo pienet velat eri tahoilta voivat muodostaa esteperusteen, jos velkoja on useita ja ne lisääntyvät edelleen muodostaen suuremman kokonaisuuden. Tällaisten useilta eri tahoilta otettujen velkojen ottaminen voi osoittaa piittaamattomuutta velkojen takaisin maksua kohtaan. Myös sellainen tilanne, jossa velallisella olisi maksuvaraa ja mahdollisuuksia maksaa jo olemassa olevia velkojaan, mutta ei tee tätä ja velat vain lisääntyvät, voidaan tilannetta katsoa piittaamattomana velkaantumisena. (Uitto 2010. s. 71)

Tilanteet, joissa velallinen on ottanut tuloihinsa nähden järkevää luottoa mutta jäänyt myöhemmin esimerkiksi työttömäksi, ei voida pitää ilmeisen piittaamattomana velkaantumisena. On myös sallittavaa, että omaa taloustilannetta tarkastellaan jopa hieman yliarvioida, kunhan se perustuu järkeviin odotuksiin mahdollisesta tulokehityksestä.

Yrittäjällä voi olla suuriakin määriä velkoja päättyneen yritystoiminnan jälkeen. Mutta koska yritystoimintaan liittyy aina riskejä ja mahdollisuus sen epäonnistumiseen, näitä velkoja ei voida pitää itsessään piittaamattomana velkaantumisena. Tällaisessa tilanteessa sovelletaan samoja pääpiirteitä kuin yksityishenkilönkin piittaamattomuutta tarkasteltaessa. Mietitään siis sitä, mihin yrittäjä on käyttänyt velat, ja sitä onko yrityksellä ollut missään vaiheessa mahdollisuuksia selvittää uusia otetuista luotoista. Jos yritys on ottanut luottoa, josta sillä ei ole ollut mahdollisuuksia selvittää, nähdään se usein piittaamattomana velkaantumisena. Usein kuitenkin tutkitaan myös sitä, onko luotonantaja itse toiminut harkitsemattomasti myöntäessään luottoa sellaiselle yritykselle, vaikka heidän olisi pitänyt tietää yrityksen olevan maksukyvytön.

Velallisen tulisi aina uutta velkaa ottaessaan harkita sitä, miten pystyy maksamaan ottamansa velan takaisin. Sellaiset velat jotka on otettu täysin ilman mahdollisuuksia maksaa takaisin, katsotaan olevan ilmeisen piittaamatonta velkaantumista. Jos siis voidaan olettaa, että velallisen olisi täytynyt tietää, että ei pysty maksamaan velkaa takaisin ja hänen maksukykyynsä ole näkyvissä muutoksia parempaan ja siitä huolimatta lisävelkaantunut, sillä ei ole merkitystä, vaikka velka olisi käytetty sinänsä hyväksyttävään tarkoitukseen kuten esimerkiksi perheen elättämiseen, esteperuste velkajärjestelylle on muodostunut. (Jokinen 2014, s. 10-11)

KKO:1995:15/ S94/257

Avioliitossa oleva pariskunta oli ottanut yli 500 000 markkaa velkaa omakotitalon rakentamista varten sekä perheen elatusta varten. Heillä oli olemassa lisäksi vanhaa yritysvelkaa 600 000 markkaa. Puolisoiden tulot, menot sekä muut olosuhteet huomioon ottaen, katsottiin heidän velkaantuneen kevytmielisesti.

Tuomioistuimien ratkaisussaan katsoi, että tässä tilanteessa avopuolisoiden olisi ollut huomattavasti edullisempaa siirtyä vuokralla tai omistusasuntoon (?). Verotustietojen mukaan avopuolisoiden tulot olivat kutakuinkin samat kuin edellisenä vuonna, jolloin A oli kokopäivätyössä.

Näillä perusteilla käräjäoikeus katsoi, että heidän olisi pitänyt ymmärtää, etteivät heenää kenneet selviämään veloistaan, koska heillä ei olisi ollut velkojen hoitokulujen jälkeen lainkaan rahaa elämiseen. Ja tällä perusteella uuden velan ottaminen omakotitalon rakentamiseen katsottiin olevan ilmeisen piittaamatonta, lisäksi mitään parannusta pariskunnan tuloihinkaan ei oltu nähtävissä. Näin ollen velkajärjestelylle oli VJL 10 § 7:n mukainen este. Asiaa käsiteltiin korkeimpaan oikeuteen asti, mutta päätös pysyi samana. (KKO:1995:15)

Kulutusluotot ja ns. ”pikavipit” voivat muodostaa esteen velkajärjestelylle, jos niitä on useita. Tällaisissa tilanteissa otetaan harkintaan kuitenkin myös velallisen kyky harkita tekojaan. Huomiota voidaan kiinnittää esimerkiksi velallisen ikään tai terveyteen. Erityisesti nuorilla voidaan vedota harkintakyvyn puutteeseen ja

tietämättömyydestä. Näin ollen voi olla kohtuutonta evätä nuorelta mahdollisuus velkajärjestelyyn vain sen vuoksi, että he ovat olleet kykenemättömiä ymmärtämään luoton oton seurauksia. Toisaalta taas erilaiset sairaudet voivat aiheuttaa harkintakyvyssä puutteita. Siksi velallista pyydetään usein toimittamaan lääkärin kirjoittamia epikriisejä, jos epäillään esimerkiksi mielenterveysongelmista johtuvaa harkitsemattomuutta. Vanhuksilla taas muistisairaudet yms. voivat vaikeuttaa oikeustoimien tekemistä, kuten esimerkiksi velan ottoa tai takauksen antamista. Tällaisissa tilanteissa heille usein määrätään edunvalvoja. (Uitto 2010, s. 75)

Myös huolimattomasti annettu takaus voi muodostaa esteen velkajärjestelylle. Yleisesti ottaen takaus ei katsota piittaamattomaksi velkaantumiseksi, jos velallisella on ollut syytä olettaa, että takausvastuu ei ikinä tule hänelle tai että hän olisi ainakin osasta takausvastuusta pystynyt selviytymään. Takausvastuuta tarkasteltaessa katsotaan myös sitä, kenelle takaus on annettu, takauksen tarkoitus ja sen määrä, sekä kuinka useita takauksia velallinen on antanut.

Esteperusteeksi takaus muodostuu sellaisissa tilanteissa, joissa velallinen on itse maksukyvytön tai maksukyky on heikko, tai jos velallisen olisi tullut tietää, että päävelallinen varaton jolloin takausvastuu lankeaisi auttamatta takaajalle. Myös useat takaukset eri tahoille voivat kertoa ilmeisestä piittaamattomuudesta. Samalla lailla myös yritystoiminnassa annettu takaus uudelle lainalle tilanteessa jossa yritys on ollut jo maksukyvytön, voidaan katsoa ilmeisen piittaamattomaksi velkaantumiseksi. (Koskelo, Lehtimäki 1997, s. 84)

5.8 Velvollisuuksien laiminlyönti

Tällä tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa velallinen on osoittanut käytöksellään epäluotettavuutta velkojia kohtaan. Tilanne, jossa velallisella on esimerkiksi varoja käytettävissään ja ne voitaisiin tilittää velkojille vanhojen velkojen maksuun, mutta ne käytetäänkin toisiin tarkoituksiin ilman painavaa syytä. Lisäksi velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos velallinen on antanut harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta tilanteestaan, rikkonut tiedonantovelvollisuuttaan tai myötävaikuttamisvelvollisuuttaan, rikkonut velkajärjestelylaissa asetettua maksu -ja vakuudenaset-

tamiskieltoa tai muuten omalla käytöksellään tai teoillaan vaikeuttanut velkajärjestelyn etenemistä. (Jokinen 2014, s. 11)

VaaHO:1994:3/S 94/97

A oli velkajärjestelyhakemuksen toimittamisen jälkeen käyttänyt 20 000 markkaa perheen ja oman lomamatkansa kustantamiseen. Hänellä oli samaan aikaan erääntyneitä ja maksamattomia velkoja sekä suuria määriä velkoja ulosotossa. Hän oli siis käyttänyt varojaan muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiinsa.

Hovioikeudessa katsottiin, että velallinen oli omalla toiminnallaan vaikeuttanut tilannettaan ja velkajärjestelyä, ja täten laiminlyönyt velkajärjestelylaissa säädettyä myötävaikuttamisvelvollisuuttaan. Siten velkajärjestelylle oli VJL 10 §8:n mukainen este. (VaaHO:1994:3)

Koska velkajärjestely on tarkoitettu vaikeissa maksuongelmissa oleville henkilöille, voidaan siten edellyttää, että hän pyrkii edesauttamaan velkajärjestelyn prosessia kaikin mahdollisin tavoin. Jos siis velallinen luovuttaa esimerkiksi tahallaan vääriä tietoja, voidaan katsoa, että hän yrittää vaikeuttaa velkajärjestelyn menettelyä ja näin ollen velkajärjestelylle on olemassa esteperuste. Yleistä on, että velallinen tahallaan esimerkiksi jättää ilmoittamatta tuloja tai omaisuutta, jotta ei joutuisi maksamaan maksuohjelmassa tai muuttamaan omaisuuttaan rahaksi ja tilitämään velkojille.

Velallisella on velkajärjestelylain määrittelemä myötävaikuttamisvelvollisuus. Ks. aikaisempi kohta 2.4. velallisen myötävaikuttamisvelvollisuus. Myötävaikuttamisvelvollisuus alkaa sen jälkeen, kun velkajärjestelyä on haettu, joten näin ollen tapahtumat ennen velkajärjestelyn hakemista eivät riko myötävaikuttamisvelvollisuutta. Pääpiirteittäin myötävaikuttamisvelvollisuus ilmenee:

1. Velkajärjestelyhakemuksen saavuttua käräjäoikeuteen velallinen ei saa käyttää varojaan ennen maksuohjelman asettamista muuhun kuin välttämättömiin elinkustannuksiinsa sekä niihin menoihin jotka hän on oikeutet-

tu maksamaan velkajärjestelylain nojalla kuten esimerkiksi etuoikeutettu elatusapuvelka.

2. Velallinen ei saa tehdä uutta velkaa muuten kuin silloin jos se on välttämättöntä hänen perheensä toimeentulon kannalta, tai jos uudella velalla maksetaan vanhoja velkoja.
3. Velallisella on velvollisuus myötävaikuttaa parhaansa mukaan velkajärjestely prosessin etenemiseen ja toimia niin, että selvittäjän voi asianmukaisesti selviytyä tehtävästään.
4. Velallisen tulee myös pyrkiä ylläpitämään omaa maksukykyään ja tehdä sellaisia toimenpiteitä sen parantamiseen joita häneltä voidaan kohtuudella odottaa.
5. Velkojen pyynnöstä velallisen tulee viivästyksettä toimittaa selvitys niistä seikoista jotka ovat perusteena lisäsuoritusvelvollisuudelle. (Uitto, 2010. s, 79-81)

5.9 Perusteltu syy olettaa maksuohjelman noudattamattomuutta

Jos voidaan kohtuudella olettaa, että velallinen ei noudata hänelle määrättyä maksuohjelmaa, velkajärjestelylle on olemassa esteperuste. Jos velallinen on osoittanut, jo ennen maksuohjelman myöntämistä haluttomuutta ja kyvyttömyyttä selvitä hänelle määrättyistä velvoitteista, ei ole järkevää vahvistaa maksuohjelmaa. Tällaista haluttomuutta ja kyvyttömyyttä näyttävät esimerkiksi sellaiset tilanteet jossa velallinen on jo aikaisemmin tehnyt useita maksusuunnitelmia, esimerkiksi ulosottomiehen kanssa, ilman perusteltua syytä niitä noudattamatta. Yksittäisten velkojen kanssa tehdyt ja epäonnistuneet sopimukset eivät taas yksin osoita kyvyttömyyttä tai haluttomuutta.

Jos taas maksuohjelman tekovaiheessa voidaan varmuudella sanoa, että velallinen ei tule selviämään sen velvoitteista esimerkiksi sen takia, että hänellä on velkajärjestelyn ulkopuolisia velkoja paljon, joiden velkojat voivat käyttää toimia velallista vastaan ja näin vaikeuttaa velallisen maksukykyä.

Myös velallisen rikollinen toiminta aiheuttaa sellaista epäluotettavuutta, jota voidaan pitää merkinä siitä, että hän ei tule noudattamaan maksuohjelmaa. Sellainen rikos joka vie velallisen vankilaan, katkaisisi automaattisesti velallisen mahdollisuudet suoriutua maksuohjelmasta. (Koskelo, Lehtimäki 1997, s. 91)

5.10 Aikaisemmin vahvistettu maksuohjelma

Velkajärjestelyn lähtökohtaisena tarkoituksena on luoda mahdollisuus velalliselle korjata maksuvaikeudet pitkällä aikavälillä ja pysyvästi. Jos siis velkajärjestelyn olisi mahdollista saada aina kun on ajautunut maksuvaikeuksiin, olisi sillä suuri merkitys ihmisten maksumoraaliin ja luotonottokäyttäytymiseen. Siksi velkajärjestelylaissa on määrätty, että velkajärjestely voidaan lähtökohtaisesti myöntää henkilölle vain kerran, ellei asiassa ilmene painavia syitä.

Velkajärjestelyllä tarkoitetaan vain tuomioistuimen määräämää järjestelyä. Jos velallinen on tehnyt erillisen maksusopimuksen jonkun velkojan kanssa ja saanut velkojaan anteeksi, tätä ei lasketa velkajärjestelyksi. Velkajärjestelyn myöntämisellä tarkoitetaan sitä, että henkilölle on vahvistettu maksuohjelma. Esteperuste velkajärjestelylle VJL 10 §:n 10 mukaan on olemassa, oli sitten maksuohjelma noudatettu loppuun saakka tai määrätty raukeamaan.

Aikaisemmin haettu velkajärjestely ei ole esteperuste, jos se on hylätty, peruutettu tai jäänyt silleensä ennen maksuohjelman vahvistamista. Jos velallisen velkajärjestelyhakemus on hylätty, hän voi hakea uutta velkajärjestelyä. Uudessa hakemuksessa tulisi kuitenkin olla joitain uusia perusteita sille, miksi velalliselle tulisi myöntää velkajärjestely. (Jokinen 2014, s. 11)

5.11 Velkojen järjesteleminen kokonaisuutena kohtuuton

Jos voidaan katsoa, että velallisen velkojen järjesteleminen velkajärjestelyssä olisi yksityisen velkojan kohdalta kokonaisuutena kohtuuton esimerkiksi merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan kannalta. Tällöin voidaan katsoa, että velkajärjestelylle on olemassa esteperuste. Tällainen voisi tulla kyseeseen esimerkiksi hometaloa koskevasta palautus -tai korvaus-

vastuusta. Toisaalta, takaaja ei voi vedota tähän päävelallisen velkajärjestelyn es-
tämiseksi. (Jokinen 2014, s.11)

6 VELKAJÄRJESTELYN MYÖNTÄMINEN PAINAVISTA SYISTÄ

Velkajärjestely voidaan myöntää esteestä huolimatta, jos siihen katsotaan olevan *painavia syitä*. Kun näitä painavia syitä tarkastellaan, kiinnitetään erityisesti huomiota velkaantumisesta kuluneeseen aikaan, velallisen toimiin velkojensa maksamiseksi sekä muut velallisen ja velkaantumiseen liittyvät olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys sekä velalliselle että velkojalle.

Kun tuomioistuimien pohtii, onko tapauksessa olemassa painavia syitä, se perustuu aina kokonaisharkintaa. Tilanteessa punnitaan velallisen tilanne, ne kaikki vaikuttajat jotka ovat vaikuttaneet tai voineet vaikuttaa velkaantumiseen ja lopuksi mietitään sitä, voidaanko velkajärjestely myöntää ja onko päätös lain hengen ja säännöksen mukainen. Myös sellaiset yksittäiset tekijät joita ei erikseen mainita laissa, voivat olla painavia syitä. (HE 98/2002)

Vuonna 2010 tehtiin lainmuutos (L 632/2010), jonka jälkeen oli entistä suurempi merkitys sillä, myönnettiinkö velkajärjestely esteestä huolimatta, vai niin ettei velkajärjestelylle ollut estettä. Käytännössä lainmuutoksessa velkajärjestelyn normaali kesto laskettiin viidestä vuodesta kolmeen vuoteen ja jos velkajärjestely myönnettiin esteestä huolimatta painavilla syillä, maksuohjelman kestoksi tuli automaattisesti viisi vuotta. (HE 83/2014)

6.1 Velkaantumisesta kulunut aika

Velkaantumisesta kulunut aika otettiin painaviin syihin, jotta 1990-luvun lamassa velkaantuneet henkilöt pääsisivät velkajärjestelyn piiriin. Velkajärjestelyn avulla pyrittiin vähentämään ihmisten syrjäytymistä, ja siitä seuraavia muita ongelmia kuten alkoholiongelmia jne. Vaikka tämä pykälä oli alkujaan tarkoitettu lamassa velkaantuneille, se koskee kuitenkin kaikkia velkajärjestelyä hakevia.

Nykyään talous- ja velkaneuvontaan hakeutuvilla henkilöillä velkaantuminen ei ole kovinkaan vanhaa perua. Näiden asiakkaiden velkaongelmien kesto on ollut keskimäärin vain viisi vuotta, kun vielä 2000-luvun alussa velkaongelmat olivat

kolmasosalla kestäneet keskimäärin yli 10 vuotta. Velkaongelmien pitkittyminen usein kuitenkin vain entisestään syventää velallisen ahdinkoa ja voi aiheuttaa syrjäytymistä ja tästä syystä hallituksen esityksessä esitetään, että velkaongelmien lyhytkestoisuudelle ei tulisi antaa niin suurta painoarvoa ja estää velallista pääsemästä velkajärjestelyn piiriin. Kuluneen ajan merkitystä tulisi vähentää niin, ettei se kuitenkaan vaikuttaisi yleiseen maksumoraaliin tai velkajärjestelyn hyväksyttävyyteen. (HE 83/2014)

Laissa ei kuitenkaan ole kiinteästi määritelty sitä vuosimäärää, joka toimisi painavana syynä. Tämä siksi, että tapaukset käsitellään aina tapauskohtaisesti kokonaisharkinnassa, jolloin tilanteet vaihtelevat luonnollisesti velallisten välillä. Velkaantumisajankohdalla tarkoitetaan sitä aikaa, milloin suurin osa velallisen velkaantumisesta on tapahtunut. Mitä kauemmin on kulunut tästä velkaantumisajankohdasta, sitä suuremmalla todennäköisyydellä se voi puoltaa velkajärjestelyä huolimatta siitä, miten moitittavaa velallisen velkaantuminen on ollut.

Yksin velkaantumisesta kulunut aika ei kuitenkaan tarkoita sitä, että velallinen saisi velkajärjestelyä esteestä huolimatta. Tilanteen kokonaisharkinnassa voi tulla esille jotain sellaista, minkä katsotaan olevan vielä painavampi esteperuste kuin kulunut aika olisi. (Uitto 2010, 87-88)

6.2 Velallisen toimet velkojen maksamiseksi ja muut olosuhteet

Jotta ajan kulumisella olisi merkitystä, on velallisen toiminnassa ja olosuhteissa myös täytynyt tapahtua muutoksia. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että velallinen ei ole toiminut enää velkajärjestelyn esteitten määrittelemällä tavalla tai muuten osoittanut halua ja kyvykkyyttä vastata veloista parhaansa mukaan. Sillä on merkitystä, kuinka kauan velallinen on toiminut moitteettomasti ja osoittanut vastuullisuutta oman taloutensa huolehtimisesta ja sitä todennäköisemmin ne voivat toimia painavina syinä.

Tallaisessa tilanteessa tarkistellaan sitä, onko velallinen tehnyt kaikki voitavansa huolehtiakseen omasta taloudestaan ja sen tasapainosta. Velallisen toimia arvioitaessa kiinnitetään huomiota tosialliseen rahakertymään. Tapauksissa otetaan

huomioon esimerkiksi vapaaehtoiset maksusuoritukset, omaisuuden realisoinnista saadut varat, sekä suoritukset ulosoton ja omaisuuden rahaksimuuton kautta. Sellaisilta velallisilta, joilta osa tuloista menee jo ulosoton perinnän kautta, ei oleteta jäävän varoja vapaaehtoiisiin maksusuorituksiin, koska velallisen on ensisijaisesti turvattava omat välttämättömät menot toimeentulon kannalta.

Velallisen henkilökohtaiset olosuhteet otetaan myös huomioon painavia syitä pohdittaessa. Joskus voi olla niin, että velallinen ei yksinkertaisesti pysty huolehtimaan tai osoittamaan halua oman taloutensa huolehtimisesta esimerkiksi iän, sairauden tai muiden työllistymistä vaikeuttavien seikkojen vuoksi. Näiden tekijöiden vuoksi, velallisen voi olla myös vaikea merkittävästi parantaa ansaintamahdollisuuksiaan, ja siksi todennäköisyys velkojen maksamiseksi on pieni. Näillä henkilökohtaisilla perusteilla pyritään varmistamaan se, että velalliset joilla ei ole lainkaan maksukykyä. Mutta tällöinkin maksukyvyn uupumiseen täytyy olla sellainen syy, johon velallinen ei itse pysty vaikuttamaan. (Koskelo, Lehtimäki 1997, s. 94)

KKO:2012:42/S2011/446

A:n kaikki velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat olivat rikosperusteisia. Hakija oli velkaantumisestaan lähtien ollut koulutustaan vastaavassa työssä, mutta ei ollut osaksikaan suorittanut velkojaan. Hakijan velkajärjestelylle ei ollut painavia syitä.

Yllä olevassa tapauksessa A:n hakemuksen perusteella hänelle tulisi myöntää velkajärjestely esteestä huolimatta. Hän vetosi painaviin syihin ja toi esille esimerkiksi velkaantumisesta kuluneen ajan, muut olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkityksen hänelle. Velkojista Verohallinto vastusti hakemusta ja vaati sen hylkäämistä sillä perusteella, että A oli aiheuttanut suurta taloudellista vahinkoa yhteiskunnalle tekemillään avunannoilla kahdella törkeällä veropetoksella, kirjanpitorikoksella sekä törkeällä veropetoksella eikä lisäksi ollut näyttänyt erityisesti hoitaa näitä velkoja, vaikka oli koulutustaan vastaavissa töissä.

Käräjäoikeus myönsi A:lle velkajärjestelyn, esteestä huolimatta niillä perusteilla, että velkaantumisesta oli kulunut aikaa yli 15 vuotta, velkajärjestelyllä oli suuri

merkitys A:lle sekä tämän perheelle, perintä oli ollut tuloksetonta eikä velkajärjestelyn myöntämisellä ollut suurta merkitystä suurimmalle velkojalle.

Verohallinto valitti asiasta hovioikeuteen ja vaati A:lle vahvistettua maksuohjelmaa rauetettavaksi, ja että velkajärjestelyä ei myönnetä. Hovioikeus ei kuitenkaan lähtenyt muuttamaan käräjäoikeuden päätöstä.

Verohallinto valitti päätöksestä korkeimpaan oikeuteen. Korkeimmassa oikeudessa tultiin kuitenkin siihen lopputulokseen, että A ei ollut pyrkinyt hoitamaan velkojaan mahdollisuuksiensa mukaan ja tästä syystä aikaisemmin mainitut painavat syyt eivät ole tarpeeksi painavia kumotakseen esteet. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja hylkäsi A:n velkajärjestelyhakemuksen. (KKO:2012:42)

6.3 Velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta

Kun annetaan painoarvoa sille, mikä merkitys velkajärjestelyn myöntämisellä olisi velalliselle tai velkojalle, halutaan erityisesti estää ylivoimaisesta talousahdingosta seuraavia sosiaalisia sekä yksilöllisiä haittoja kuten esimerkiksi syrjäytymistä ja lisäksi terveysongelmat saattavat pahentua. Jos velallinen jää velkajärjestelyn ulkopuolelle, hänen perintänsä jatkuu automaattisesti, ja jos tällä ei ole tarpeeksi tuloja edes lainojan pääoman maksamiseksi, ei se lisää velallisen motivaatiota hankkia parempia tuloja. Siksi myös velallisilla, jotka ovat jääneet velkajärjestelyn ulkopuolelle tulisi olla mahdollisuus.

KKO:2011:76/S2010/699

*A:n velkajärjestelyhakemus oli aikaisemmin hylätty, koska hänen katsottiin velkaantuneen ilmeisen kevytmielisesti. Hän oli tämän jälkeen kuitenkin ulosmitatuin suorituksin maksanut velkojaan. A oli myös toisaalta velkaantunut hie-
man lisää. Oliko tapauksessa esteperuste?*

Yllä olevassa tapauksessa käräjäoikeus katsoi, että A oli velkaantunut lisää ensimmäisen hakemuksensa jälkeen, ja ettei tämä ollut maksanut velkojaan pois vapaaehtoisesti velkajärjestelyhakemuksien välillä. A oli myös toimittanut ensim-

mäisen hakemuksensa yhteydessä lääkärintodistuksen, jossa ilmeni, että hänellä oli terveydellisiä ongelmia, jotka vaikuttivat hänen kykyynsä huolehtia taloudestaan. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että tämä lääkärintodistus ei todistanut tällaisen tilanteen olevan kyseessä ja näin ollen nämä seikat mukaan lukien ja se moitittavuus jolla A:n katsottiin velkaantuneen kevytmielisesti, eivät olleet tarpeeksi painavia syitä, joten A:n velkajärjestelyhakemus hylättiin.

Asiaa käsiteltiin hovioikeudessa mutta tämä pysyi yhtäläisessä ratkaisussa kärjäoikeuden kanssa.

Korkeimmassa oikeudessa lähdettiin pohtimaan asian painavia syitä tarkemmin. Korkein oikeus katsoi, että A:lla ei olisi ollut mahdollisuuksia maksaa vapaaehtoisia suorituksia jo meneillään olevan ulosoton vuoksi. Ja A:n lisävelkaantuminen oli pääasiassa tullut siitä syystä, että perheen taloudellinen tilanne oli syvässä ahdingossa ja nämä velat menivät suurimmalta osin perheen elämiseen.

Korkein oikeus oli sitä mieltä, että velkajärjestelyllä olisi suuri merkitys tälle ja tämän perheelle, koska perheeseen kuului kaksi lasta. Lisäksi A oli elatusvelvollinen yhteen lapseen ja A:n puoliso oli hakemus hetkellä työttömänä. Velkojien kannalta taas, kenelläkään velkojista ei olisi ollut suurta merkitystä velkajärjestelystä koska saatavien määrät eivät olleet suuret.

Korkein oikeus antoi käsittelyssä painoarvoa myös A:n esittämälle terveysongelmalle. Nämä kaikki tekijät huomioon ottaen, katsottiin että esteperuste ei ollut niin moitittava, että se olisi kumonnut esitetyt painavat syyt. Näin ollen korkein oikeus määräsi velkajärjestelyn aloitettavaksi. (KKO:2011:76)

Velkojien kannalta merkittävyyttä taas tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka paljon velkojan saatavien määrä on sekä se kuinka suuri merkitys sillä on velkojan taloudellisessa asemassa. Se, kuinka paljon velkoja on saanut jo suorituksia vaikuttaa myös. Tämä vaikuttaa erityisesti silloin, jos velkoja on saanut jo suurimman osan perittyä tai esimerkiksi saanut huomattavasti suuria suorituksia korkeista viivästyskorkoista. Kun mietitään merkittävyyttä velkojan kannalta, pohditaan myös sitä kuinka paljon velkoja saisi suorituksia yksin ulosoton kautta

ja kuinka paljon maksuohjelman aikana. Jos todellisuudessa velkoja saisi ulosotonperinnän kautta enemmän takaisin saatavastaan, perusteita velkajärjestyksen merkittävyydestä velkojalle ei ole.

Velkajärjestelyllä on suuri merkitys velkojan kannalta, jos velkojalla on heikko taloudellinen tilanne ja velan takaisinperinnällä olisi suuri merkitys hänen taloudellisen tilanteensa parantamiseen. Tällainen tilanne voi tulla eteen etenkin silloin, jos velkojana toimii yksityishenkilö. (HE 98/20020)

7 YHTEENVETO

Velkajärjestelyllä on suuri merkitys ylivelkaantuneelle, mutta myös yhteiskunnalle. Velkajärjestelyn tarkoituksena on ylläpitää yleistä maksumoraalia ja estää syrjäytymistä, samalla kun se tarjoaa ihmisille mahdollisuuden puhtaaseen ja velattomaan alkuun. Koska maksuongelmat lisääntyvät entisestään ja luottoja on entisestään enemmän tarjolla, olisi tärkeää, että ihmiset oppisivat käsittelemään omaa talouttaan.

Velkajärjestelyä on siis mahdollisuus hakea, jos velkajärjestelyn edellytykset täyttyvät ja asialle ei katsota olevan väliaikaista estettä. Nämä edellytykset on määritelly VJL 3 § 9.

Velallinen täyttää usein velkajärjestelyhakemuksen talous- ja velkaneuvojan avustuksella. Tämä siksi, että hakemus on tärkeä täyttää oikein ja vaatii useita liitteitä sekä muita täydennettäviä kohtia. Hakemuksessaan velallisen tulee kirjoittaa velkaantumishistoria, joka suo velalliselle mahdollisuuden kertoa omin sanoin velkaantumiseensa liittyvää tilannetta ja syitä.

Hakemuksen saavuttua käräjäoikeuteen, myös velkojille suodaan mahdollisuus antaa vastine asiaan. Yleensä vastineessaan velkoja vetoaa johonkin esteeseen. Useinten käytetty esteperuste on ilmeisen piittaamaton velkaantuminen osaltaan siksi, että se on esteperusteista ympäripyörein. Tämän jälkeen velallisella on vielä mahdollisuus antaa tähän vastaus, ja perustella sitä miksi hänen mielestään estettä ei ole tai tuoda esille ne painavat syyt, joiden perusteella hänelle tulisi esteestä huolimatta myöntää velkajärjestely.

Kun käräjäoikeus tämän jälkeen lähtee pohtimaan esteitä ja mahdollisia painavia syitä, se tehdään aina tapauskohtaisesti sekä velallisen kokonaistilanne huomioon. Velkajärjestelyn esteet ja painavat syyt on erikseen eritelty velkajärjestelylaissa. Esteiden tarkoituksena on estää sellaisten ihmisten pääseminen velkajärjestelyn piiriin, joiden tarkoitus on käyttää yhteiskuntaa ja velkajärjestelyä hyväksi. Tarkoituksena oli alun perin tarjota uusi puhdas alku 1990-luvun lamassa velkaantuneille ihmisille, mutta tarve velkajärjestelyiden tarjoamiselle jatkui myös näiden

jälkeenkin. Nykyään yhä useammat taloudet ovat velkaongelmissa, syyt vain ovat muuttuneet.

Painavilla syillä taas pyritään varmistamaan se, että kärjääoikeudet voivat käyttää harkintaa sellaisissa tilanteissa jotka olisivat täysin epäoikeudenmukaisia velallisen ja velkojen kannalta. Siksi tuomioistuimet käyvät velkajärjestelyhakemus asiat aina läpi kokonaisuutena, antaen painoarvoa esimerkiksi velallisen tilanteelle, sairauksille ja olosuhteille. Tallalailla prosessista saadaan inhimillisempi. Samalla voidaan välttää se, että ihmisten syrjäytymistä pitkittyvien velkaongelmien vuoksi. Ihmisten syrjäytyminen aiheuttaisi lisäksi terveysongelmia ja alkoholiongelmia, mikä taas automaattisesti toisi lisää kuluja valtiolle. Siksi velkajärjestelyllä on suuri merkitys myös yhteiskunnallisesti.

Laissa on annettu väljästi määrätty ne seikat jotka toimivat painavina syinä. Ajan kulumisen velkaantumisesta, velallisen toimet velkojen maksamiseksi sekä velkajärjestelyn merkitys velalliselle ja velkojalle ovat laissa kirjattuja painavia syitä. Ne antavat tuomioistuimille paljon mahdollisuuksia toimia velallisen tilanteen mukaan ja kokonaistilannetta harkiten. Kuitenkaan näiden kaikkien laissa määrättyjen painavien syiden ei tule täytyä, vaan jo vain yksi painava syy voi mahdollistaa velkajärjestelyn myöntämisen esteestä huolimatta, jos tuomioistuin katsoo sen puoltavan sen myöntämistä tarpeeksi paljon. Ja ne mahdollistavat myös huomion kiinnittämisen siihen, miten velallinen on mahdollisista aikaisemmista tekemisistään virheistä huolimatta pyrkinyt parantamaan ja korjaamaan taloudellista tilannettaan. Hylätty velkajärjestelyhakemus ei estä velallista myöhemmin yrittämästä hakea uudelleen täydennetyllä hakemuksella.

Työni tavoite oli perehtyä näihin esteisiin ja painaviin syihin tarkemmin ja tuoda ne esille ymmärrettävästi ja selkeästi. Olen käsitellyt asiaa lainsäädännön, hallituksen esityksien sekä oikeuskirjallisuuden kautta. Uskon työni tuovan melko selkeästi esille ne pääpiirteet, joilla esteperusteita sekä painavia syitä käytetään tuomioistuimissa.

LÄHTEET

Kirjalähteet

Koskelo, Pauliine - Lehtimäki, Liisa, Yksityishenkilön velkajärjestely. Helsinki 1993.

Koskinen, Seppo. Elinkeinonharjoittajat ja velkajärjestely. Oikeustieto 3/1996

Koulu, R. Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. FORUM IURIS. Helsinki. Yliopistonpaino

Koulu, R. Niemi-Keskiläinen J. 1999. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Kauppakaari Oy. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. Turku. Kiinteistöalan Kustannus Oy.

Juha Jokinen. TVN:n valtakunnallinen täydennyskoulutus 18.-19.2014. Kilpailu ja kuluttajavirasto.

Koskelo, P. Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. Kauppakaari Oy. Helsinki. Lakimiesliiton kustannus.

Lait

Ajantasainen lainsäädäntö. Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059. Finlex. Viitattu 1.11.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1985/19851059>

Ajantasainen lainsäädäntö. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä. Finlex. Viitattu 13.7.2016
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930057?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=velkaj%C3%A4rjestely>

Ajantasainen lainsäädäntö. Laki talous- ja velkaneuvonnasta. Finlex. Viitattu 28.6.2016 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000713>

Oikeustapaukset

KKO:2016:75/ S2016/35

KKO:1997:15/S96/148

KKO:1995:190/S95/743

KKO:1997:100/S96/1086

KKO:1995:15/ S94/257

KKO:2005:8/S2003/1005

VaaHO:1994:3/S 94/97

KKO:2012:42/S2011/446

KKO:2011:76/S2010/699

Elektroniset lähteet

Tilastokeskus 2017. Artikkelit suomalaisten velkaantuminen on eurooppalaista keskitasoa. Timo Matala. Viitattu 1.8.2016.

http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-03-11_009.html

Kotitalouksien velkaantuneisuus. 2016. Valtioneuvoston kanslia ja Tilastokeskus.

Viitattu 1.8.2016 <http://www.findikaattori.fi/fi/28>

HE 180/1996, Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta. Edilex.

HE 98/2002, Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta. Edilex.

HE 83/2014, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Edilex.

Tilastointi talous- ja velkaneuvonnan asiakkaista vuonna 2015. Kilpailu- ja kuluttajaviraston verkkosivut/talous-ja velkaneuvonnan ekstranet. Viitattu 28.6.2016. http://www.kkv.fi/globalassets/tvn/tilastot/julkaisut/tvn_seuranta_uudet_asiakkaat_vain_2015.pdf

Talous- ja velkaneuvojat. 2014. Kilpailu- ja kuluttajaviraston verkkosivut. Viitattu 27.6.2016. <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Maksut-laskut-perinta/talous--ja-velkaneuvojat/>